PRIAMO NAJBLIŽŠIE K PRAVDE

František Vnuk

Dr. Jozef Tiso

prvý prezident Slovenskej republiky

LÚČ

linea recta brevissima

priamo najbližšie k pravde

46

František Vnuk

Dr. Jozef Tiso

prvý prezident Slovenskej republiky

LÚČ
Ústav dejín kresťanstva
Bratislava
2019

© František Vnuk, 1967, 1977, 2019
© LÚČ, vydavateľské družstvo, Bratislava 2019

Prvé vydanie:
František Vnuk: *Dr. Jozef Tiso* : *President of the Slovak Republic* : *in commemoration of the twentieth anniversary of his death at the hands of the enemies of Slovak independence*. Sydney : Association of Australian Slovaks, 1967. 49 s.

Druhé vydanie:
František Vnuk: *Dr. Jozef Tiso* : *President of the Slovak Republic* : *in commemoration of the twentieth anniversary of his death at the hands of the enemies of Slovak independence* : *second edition.* Sydney : Association of Australian Slovaks, 1967. 49 s.

Tretie vydanie:
This is Dr. Jozef Tiso, President of the Slovak Republic.
Cambridge ON : Friends of Good Books, 1977. 83 s. ISBN 0-920150-04-0

ISBN 978-80-8179-151-2

Obsah

Tiso *(Valentín Beniak)* 6
Na cestu *(František Vnuk)* 7
Hospodár do domu *(Andrej Žarnov)* 8

Úvod 9
I. Slováci: historické a spoločenské pozadie 11
II. Zmarené nádeje 13
III. Tisove študentské a novokňazské roky 15
IV. Tiso ako poslanec a minister 17
V. Opäť v opozícii 19
VI. Konečne autonómia! 21
VII. Nezávislosť 24
VIII. Prvé mesiace nezávislosti 26
IX. Prezident Slovenskej republiky 28
X. Tragický osud slovenských židovských spoluobčanov 31
XI. Zákerné sprisahanie 33
XII. Útek 35
XIII. Proces 38
XIV. Výrok smrti a poprava 41
XV. Mučeník za národ 44

Slovenský prezident *(Rudolf Dilong)* 48
Kňaz Tiso *(Gorazd Zvonický)* 49
Menný register 50

Tiso

Valentín Beniak

Aby tu nebolo zas na stá cudzích pánov,
a nech Ty vedieš nás, čo z našej krvi si,
ten veniec, ktorý Ti ovíjame dnes skráňou,
má zeleň z Dunaja a kvety z Torysy.

Aby bol domov náš pevný a podľa plánov
a rod náš, aby mal drobiť čo do misy:
v zbroji a pokľaku pred mocnou nebies bránou
voláme modlitbu: „Otče náš, ktorý si...“

Ktorý si v istotách, daj ohňa z hviezdnych vatier,
dnes sme si zvolili pána Váhu a Tatier,
daj, by nás jeho duch viedol vždy cestou dobra

a daj, kým národ náš dorastie silou obra,
v objatí s dvojkrížom by nám v ňom zasa vstal
slávny náš Svätopluk, náš starý dobrý kráľ.

Slovák týždenník, roč. 20, č. 44, 29. 10. 1939, s. 2.

Na cestu...

Do rúk slovenského čitateľa sa dostáva preklad anglickej brožúrky, ktorá vyšla v Austrálii v roku 1967 pri príležitosti 20. výročia potupnej smrti prvého prezidenta Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisu. Dnes vychádza pri príležitosti 80. výročia jeho zvolenia za prvého prezidenta Slovenskej republiky 26. októbra 1939.

Touto knižnou spomienkou chceli austrálski Slováci prejaviť svoju vďačnosť a úctu svojmu prezidentovi za jeho obetavú službu Bohu a národu. Ďalším cieľom publikácie bola snaha predstaviť jeho osobnosť, život a dielo austrálskej a vôbec anglofónnej svetovej verejnosti.

Odvtedy uplynulo už viac ako pol storočia, no Dr. Tiso naďalej ostáva „znamením, ktorému sa protirečí" (*signum cui contradicetur*, *Lk* 2,34) doma i v cudzine. Hlavným dôvodom tohto polarizovaného videnia je nedostatok poznania a objektívneho výkladu historických faktov a okolností, v ktorých Dr. Tiso žil a pôsobil. Táto krátka biografia je nenáročným pokusom zmapovať jeho životné osudy z nášho slovenského a kresťanského pohľadu.

Za posledných päťdesiat rokov sa o Dr. Tisovi objavilo takmer neprehľadné množstvo publikácií. Rozhodol som sa však, že ponechám text v jeho pôvodnej podobe, bez odkazov na literatúru od roku 1967.

Týmto krátkym príhovorom posielam svoje skromné dielo na Slovensko slovami, ktorými rímsky básnik Ovidius posielal z ďalekého exilu do Ríma svoju skladbu melancholickej poézie: „Vade, parve liber, verbisque meis loca grata saluta!" – Nuž choď, knižočka, a mojimi slovami pozdravuj miesta mne také drahé!" (*Tristia*, I, 15)

Adelaide, Južná Austrália, 15. júna 2019

František Vnuk

Hospodár do domu

(V deň prezidentskej voľby 26. októbra 1939)

Andrej Žarnov

Zemička naša, Popoluška maličká,
nesieme hymnu cez hory a políčka,
pili sme radosť o svitaní z odmladov,
do domu pána vezieme ti z vohľadov.

Čo vravím pána. Bože, akýže to pán?
Koruny nemá, ani zlatý dolomán,
je z našej krvi, junák z nášho úhora,
vezieme svojho hospodára do dvora.

Otvorte brány, buďte zdravá rodná mať,
po tisícročí náš tu bude gazdovať,
by vaša dcéra, krásna v sladkej chudobe,
ožila šťastím celá v novej podobe.

Už berie kľúče, tvár má slncom vysmiatu,
už odomkýna Popolušku zakliatu,
už vítajú ho – bez koňa a kantára,
už dávajú mu panstvo do rúk chotára,

už nosia dary, len on hľadí po dvore,
sťa všetky pluhy chcel by vidieť v úhore,
sťa všetky ruky chcel by vidieť na poli,
a počuť pieseň žita, kosy, stodoly.

Už nosia dary. Ale čujte, oráči:
vraj jemu iba srdce naše dostačí.

Slovák týždenník, roč. 20, č. 44, 29. 10. 1939, s. 1.

Úvod

V ranných hodinách dňa 18. apríla 1947 sa v Bratislave konala poprava obesením. Obeťou bol Dr. Jozef Tiso, katolícky kňaz, predseda Slovenskej ľudovej strany (po roku 1925 Hlinkovej slovenskej ľudovej strany) a prezident Slovenskej republiky v rokoch 1939 – 1945.

Odsúdenie na smrť bolo činom nespravodlivosti a pomsty a správa o ňom ohromila celé Slovensko. Bez ohľadu na to, čo povedali sudcovia Národného súdu, každý Slovák vedel, že v Tisovi stratil čestného a nezištného politika, ktorý vždy mal na srdci národné záujmy a vždy sa usiloval zabezpečiť pre národ jeho miesto na slnku. Tiso sám si bol vedomý dôvery a svojho postavenia v národe. Dve hodiny pred popravou sa rozlúčil s národom týmto vzletným odkazom:

> „V duchu tejto obety, ktorú prinášam, odkazujem slovenskému národu, aby bol svorný a jednotný v sledovaní veľkého princípu ‚Za Boha a za národ', a to vždy a v každom ohľade. Je to nielen jednoznačný zmysel slovenských dejín, ale aj výslovný príkaz Boží, ktorý ako prirodzený zákon On stvoril a do duše národa a každého jedného príslušníka vštepil. Tomuto zákonu slúžil som celý svoj život, a preto sa považujem za mučeníka v prvom rade obrany kresťanstva proti boľševizmu, ktorého sa musí národ nielen v duchu svojho kresťanského charakteru, ale aj v záujme svojej ďalšej budúcnosti všemožne chrániť. Ako si prosím od vás, aby ste v modlitbách svojich spomenuli si na mňa, tak sľubujem, že i ja budem za vás prosiť vševládneho Boha, aby národu slovenskému a jeho životnej borbe ‚Za Boha a za národ' žehnal, aby slovenský národ bol vždy verným a oddaným synom cirkvi Kristovej."

Na pamiatku dvadsiateho výročia tohto hanebného činu politickej pomsty sa slovenskí emigranti v Austrálii, organizovaní v Združení austrálskych Slovákov, rozhodli publikovať tento skromný a pomerne krátky náčrt Tisovho života a úlohy, akú zohral v nedávnych slovenských dejinách.

Ako výsledok dvoch protichodných tvrdení – na jednej strane obvinenie z vlastizradnej činnosti a na druhej vyhlásenie za mučeníka slovenskej nezávislosti – sa Tiso nevyhnutne stal „kontroverznou osobnosťou". Pre väčšinu Slovákov je však táto záležitosť jasná a jednoznačná. Ako to

napísala sestra M. Gabrielle Woytko OP vo svojej knihe *Slovakia's Road to Statehood* [Cesta Slovenska k štátnosti]: „Ak bol Dr. Tiso vinný z vlastizrady, to isté by sa mohlo povedať o Simonovi Bolívarovi z Južnej Ameriky, o Éamonovi de Valerovi z Írska, o Mahátma Gándhím z Indie a o mnohých iných vlastencoch, ktorí bojovali za oslobodenie svojho ľudu."

Pre priateľov slovenského národa a pre všetkých ľudí dobrej vôle chceme v obrysoch predložiť Tisov prípad a na nasledujúcich stranách v krátkosti načrtnúť život, prácu a mučeníctvo tohto veľkého slovenského vlastenca.

Slovákmi obývané územie sa nachádza v samom srdci Európy. Na západe a severe ho ohraničujú hrebene Karpát, na juhu rieky Dunaj a Ipeľ. Predkovia dnešných Slovákov sem prišli v 6. a 7. storočí. Koncom 8. storočia tu ohlasovali evanjelium okrem iných misionárov aj írski a franskí misionári, ale len so slabým úspechom. Oveľa účinnejší vo svojich snahách boli misionárski bratia Konštantín a Metod, ktorí sem prišli z Carihradu na žiadosť Rastislava [Rastica], kniežaťa Veľkej Moravy (ktorej bolo Slovensko podstatnou súčasťou). Misijná práca svätých Konštantína (je známy i pod neskôr prijatým menom Cyril) a Metoda sa úspešne završila za Rastislavovho nástupcu Svätopluka, najmocnejšieho z vládcov Veľkej Moravy.[1]

Po smrti Svätopluka Veľká Morava nedokázala odolávať náporu maďarských kmeňov prichádzajúcich do Dunajskej kotliny z Východu. Už v 10. storočí, po katastrofálnej bitke pri Bratislave v roku 907, sa Slovensko stalo súčasťou Uhorska (Uhorského kniežatstva, neskôr Uhorského kráľovstva) a v tejto porobe zostalo až do roku 1918.

Slovensko počas tisícročia pod uhorskou nadvládou prešlo mnohými krízami a súženiami. Útlak vyplývajúci zo straty nezávislosti sa prejavil najmä v spoločenskej a hospodárskej oblasti. Ale od konca 18. storočia, s príchodom osvietenstva a národného obrodenia, sa život vo feudálnom Uhorsku v každom ohľade stával postupne čoraz ťažším. Zatiaľ čo európske národy mali svoje vyššie spoločenské triedy, ktoré za ne bojovali a viedli ich do nových epoch, Slováci prakticky nemali žiadne vlastné vyššie spoločenské vrstvy. Šľachta a vo veľkej miere aj stredné vrstvy splynuli s ich náprotivkom vo vládnucom maďarskom národe. Protagonistami slovenského národného prebudenia boli synovia prostého ľudu, zvyčajne idealistický klérus (tak katolícky, ako aj evanjelický).

Slovenský jazyk ako literárny vyjadrovací prostriedok kodifikoval v roku 1787 katolícky kňaz Anton Bernolák, ale tento krok sa nestretol so súhlasom evanjelickej časti obyvateľstva.[2] Vzájomne prijateľný návrh predložil v roku 1843 Ľudovít Štúr. Pod jeho dynamickým vedením sa Slováci znova literárne vynorili z anonymity a zo zabudnutia. Presadili sa nielen kultúrne, ale aj politicky – účasťou na povstaní

---

[1] Michal Lacko: The Cyrilo-Methodian Mission and Slovakia. In: *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. I, 1961, s. 23 – 47.

[2] Joseph M. Kirschbaum: *Anton Bernolák the first codifier of the Slovak language* : *an address to annual meeting of the Canadian Association of Slavists on June 15th, 1962*. Cleveland OH : Slovak Institute, 1962, s. 5 – 15.

v rokoch 1848 – 1849. V tomto revolučnom čase Slováci stáli na strane viedenského cisára, ktorý sa im však veľmi zle odmenil za ich službu.[3] Ich opakované žiadosti o autonómiu pre „Slovenské okolie", o záruku nehateného kultúrneho rozvoja im nesplnil.

V roku 1867 Rakúšania uzavreli s Maďarmi dohodu (tzv. vyrovnanie/ *Ausgleich*), ktorá ponechala Slovákov úplne na milosť Maďarom. Maďari sa rozhodli urobiť z Uhorska jednonárodný a jednojazyčný štát a spustili systematickú maďarizačnú kampaň. Slovenské stredné školy a kultúrne organizácie, ktoré rakúska správa pred vyrovnaním zdráhavo dovolila, boli zatvorené a vyučovanie sa dokonca aj na základnom stupni vzdelávania dialo výlučne v maďarskom jazyku.[4]

Ako nástroj maďarizácie sa používali všetky možné – dovolené i nedovolené – prostriedky. Jednotlivci, ktorí maďarizácii odolávali alebo zdvihli proti nej hlas, boli uväznení. Preto tisícky Slovákov opúšťali rodnú krajinu a emigrovali, zväčša do USA. Tento proces odnárodňovania bol taký bezohľadný a všadeprítomný, že sa zdalo, že na Slovensku uspeje.

Aby slovenskí katolícki vodcovia zabezpečili legálnu platformu, na ktorej by mohli zotrvať v zúfalom boji o národné prežitie, 5. decembra 1905 založili Slovenskú ľudovú stranu. Strana, ktorej *spiritus movens* bol Andrej Hlinka, sa zapojila do urputného, ale málo úspešného boja. Zúčastnila sa na viacerých parlamentných voľbách, ale výsledky boli postupne viac a viac skľučujúce. Obmedzené volebné právo a neslávne známe volebné metódy v Uhorsku trvalo a beztrestne uprednostňovali Maďarov pred slovenskými kandidátmi.[5]

Potom vypukla prvá svetová vojna. Pretože v celom Uhorsku vládol útlak a zastrašovanie, položili sa základy budúceho slovensko-českého štátu nie na Slovensku, ako časti rakúsko-uhorskej monarchie, ale v slobodnom západnom svete, v USA, kde žila veľká slovenská komunita. Českí a slovenskí vodcovia v zahraničí presvedčili Spojencov (osobitne prezidenta Wilsona) o potrebe rozložiť rakúsko-uhorskú monarchiu a nahradiť ju nástupníckymi štátmi. Jedným z nich by malo byť Česko-Slovensko.[6]

---

[3] Jozef Paučo: Slovakia's mid-nineteenth century struggle for national life. In: *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. I, 1961, s. 69 – 84.

[4] Scotus Viator [Robert W. Seton-Watson]: *Racial problems in Hungary*. London : Archibald Constable, 1908, s. 135 – 313.

[5] Karol Sidor: *Andrej Hlinka 1864 – 1926*. Bratislava : b. v., 1934, s. 130 – 281.

[6] Tomáš G. Masaryk: *The making of a state : memories and observations, 1914 – 1918*. London : Allen & Unwin, 1927, s. 82 – 131 a 197 – 286.

Na domácej pôde bol jedným z najhorlivejších advokátov spojenia s Čechmi Andrej Hlinka. Svojimi nebojácnymi prejavmi ovplyvnil dokonca aj opatrných, váhajúcich a menej impulzívnych vodcov, ktorí sa v máji 1918 zhromaždili v Turčianskom Svätom Martine.[7]

Konečný rozchod so starým Uhorskom sa udial na historickom stretnutí Slovákov v Turčianskom Sv. Martine 30. októbra 1918, keď slovenskí zástupcovia vydali deklaráciu, ktorou sa rozhodli vymeniť beznádejný život s Maďarmi za nepoznaný, ale nádejný život s Čechmi.[8]

II. Zmarené nádeje

Jedným z prvých politických krokov Andreja Hlinku v povojnovom Slovensku bolo obnovenie činnosti Slovenskej ľudovej strany, ktoré sa konalo na stretnutí v Žiline 19. decembra 1918. Zhromaždenie sa obracalo na všetkých Slovákov s výzvou vstúpiť do obnovenej Slovenskej ľudovej strany. Strana vyhlásila lojálnosť voči novému režimu a prisľúbila konštruktívnu podporu politike nového štátu. Spojila sa s ľudovou stranou „českých zemí" (viedol ju msgr. Jan Šrámek a bola premenovaná na Česko-slovenskú ľudovú stranu).[9] Vedenie pozostávalo zväčša z katolíckych duchovných, medzi nimi bol aj Dr. Jozef Tiso.

Prítomnosť katolíckych kňazov v slovenskej politike mala dlhú tradíciu. Bol to dôsledok nedostatku domácej vlasteneckej inteligencie nielen v predvojnových rokoch, ale aj bezprostredne po vojne, keď sa jej potreba pociťovala ešte väčšmi. Kňazi boli celkovo zatiahnutí do verejného života nie pre politické ambície, ale skôr z obavy z protináboženských hnutí, ktoré sa po vojne začali hrozivo rozmáhať. V dôsledku toho svoju politickú činnosť konali s oddanosťou a náboženskou horlivosťou v presvedčení, že tento zápas Slovákov je správny a potrebný.

Neslobodno totiž zabúdať, že po roku 1918 bolo ohrozenie náboženského života na Slovensku veľmi reálne. Obnovenie husitských a protikatolíckych tradícií v „českých zemiach" viedlo k ustanoveniu schizmatickej Československej cirkvi. Českí úradníci, ktorí prichádzali na Slovensko v stále rastúcom počte, prekročením slovensko-českých hraníc nezmenili svoj antiklerikálny postoj. Keďže nechápali slovenskú povahu, dopúšťali sa mnohých činov urážajúcich slovenské náboženské i národné

---

[7] Karol A. Medvecký: *Slovenský prevrat*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1930, zv. III, s. 347 – 348.

[8] Václav Chaloupecký: *Zápas o Slovensko*. Praha : Čin, 1930, s. 48 – 50.

[9] Karol Sidor: *Andrej Hlinka 1864 – 1926*, s. 329 – 338 a 429 – 436.

cítenie či znevažujúcich slovenské tradície. Táto vážna situácia neunikla pozornosti britského vyslanca v Prahe, ktorý vo svojej správe zaznamenal tieto zjavné chyby českého úradníctva pôsobiaceho na Slovensku:

1. Zo strany českých vojakov a úradníkov sa vyskytli také prejavy nepriateľstva voči Katolíckej cirkvi, ako je znesväcovanie a zohavovanie krížov a posvätných obrazov, narúšanie manželstiev a podobné prečiny proti zásadám kultúrnosti a slušnosti.
2. Krajinu zaplavili českí úradníci a Slováci boli prepúšťaní alebo ak zostali v zamestnaní, dostávajú o polovicu až dve tretiny menší plat ako Česi.
3. Vo verejných úradoch jestvuje korupcia.
4. Existujú pokusy nahradiť slovenčinu českým jazykom.[10]

Niektoré z týchto veľkých chýb sa v nasledujúcich rokoch napravili. Ale zhoršilo sa iné. Slovenské hospodárstvo ťažko poznačili opatrenia pražskej vlády, ktoré mali priviesť Slovensko do polokoloniálneho postavenia a urobiť z neho poľnohospodársky prívesok vysoko industrializovaných „českých zemí"; Slovensko malo slúžiť ako zásobáreň lacných surovín a lacnejšej pracovnej sily. Kým iné krajiny sa v prvých povojnových rokoch tešili krátkemu hospodárskemu rozmachu, Slovensko bolo zruinované, jeho priemyselná základňa bola odbúraná, fabriky zatvorené, tisícky ľudí zostali bez práce a Slováci boli nútení emigrovať do USA, Kanady, Argentíny a kdekoľvek inde.[11]

Ďalší neodpustiteľný a chybný krok českej správy sa sústreďoval na snahu vytvoriť umelý a neorganický „československý" národ. Slováci v tomto pokuse videli ľstivý plán zbaviť ich národnej individuality a náležite naň reagovali.

Takéto opatrenia vyvolávali medzi oboma národmi nebezpečné napätie. Vykonávali sa s chladnou bezohľadnosťou a spôsobili vážne škody, ktoré sa neskôr ukázali ako takmer nenapraviteľné. Prevážili aj viaceré nepopierateľné výhody, ktoré Slováci v spoločnom štáte dosiahli, najmä v oblasti vzdelávania a kultúrneho napredovania.[12]

---

[10] *Documents on British foreign policy 1919 – 1939* : *first series,* zv. VI. London : His Majesty's stationery office, 1956, s. 335.

[11] Carlile A. Macartney: *Hungary and her successors* : *the treaty of Trianon and its consequences 1919 – 1937*. London : Oxford University Press, 1937, s. 128 – 131.

[12] Joseph A. Mikuš: *La Slovaquie dans le drame de l'Europe* : *histoire politique de 1918 à 1950*. Paris : Les Iles d'Or, 1955, s. 51 – 89.

Dr. Jozef Tiso vstúpil na politickú arénu v úlohe obhajcu slovenskej kauzy. V čase prvých parlamentných volieb v novozriadenom Česko-Slovensku (1920) bol jedným z kandidátov Slovenskej ľudovej strany. Napriek tomu, že nebol zvolený, boli uznané jeho vynikajúce politické kvality a tie mu zabezpečili významné postavenie vo vedení strany.

III. Tisove študentské a novokňazské roky

Jozef Tiso sa narodil vo Veľkej Bytči 13. októbra 1887 ako druhý zo siedmich detí Gašpara a Terézie Tisovcov. Otec bol mäsiar v meste Veľká Bytča. Toto malé slovenské mesto sa nachádza na Považí. Tu chodil Jozef Tiso do základnej školy. Strednú školu (gymnázium) už navštevoval v Žiline. Neskôr vstúpil do seminára a po maturite začal študovať teológiu na diecéznom seminári v Nitre. Ako vynikajúceho študenta ho biskup poslal pokračovať v štúdiách na *Pázmaneu* vo Viedni. V lete 1910 bol vysvätený za kňaza.

Jeho pastoračné povinnosti sa začali v malých odľahlých slovenských dedinách (Oščadnica, Rajec) a napokon zakotvil ako farár v mestečku Bánovce nad Bebravou. Všade spájal svoju pastoračnú činnosť s organizovaním vzdelávacej, kultúrnej a sociálnej práce, veľmi potrebnej na slovenskom vidieku. Zakladal úverové spoločnosti, spotrebné družstvá, protialkoholické bratstvá a pod. Akýkoľvek iný typ dobročinných ustanovizní vláda nedovoľovala pod zámienkou ohrozovania štátnych záujmov.

Po vypuknutí prvej svetovej vojny dostal povolávací rozkaz a vyše roka slúžil ako vojenský kaplán. Keď ho zo zdravotných dôvodov prepustili, stal sa špirituálom v diecéznom seminári v Nitre a neskôr ho biskup menoval za svojho osobného sekretára.[13]

V roku 1918, keď sa rozšírili správy o páde Rakúsko-Uhorska a o vzniku nového štátu, Česko-Slovenska, Tiso hneď venoval pozornosť politickým potrebám ľudu. Založil časopis *Nitra*, ktorý sa stal jednotiacim stredobodom slovenských vlastencov tohto regiónu, kde bol maďarský vplyv silný a agresívny. V prvých mesiacoch roka 1919 založil v Nitre

[13] Uvádzané fakty a údaje sú prevzaté zo známeho životopisu Dr. Jozefa Tisu. Pozri Konštantín Čulen: *Po Svätoplukovi druhá naša hlava : život Dr. Jozefa Tisu*. Cleveland OH : Prvá Katolícka Slovenská Jednota, 1947, s. 24 – 39.

oblastnú organizáciu Slovenskej ľudovej strany a aktívne sa zúčastňoval dynamického politického života tých čias.[14]

Vo februári 1921 biskupský stolec Nitrianskej diecézy obsadil nový slovenský biskup – Dr. Karol Kmeťko, v tom čase poslanec Slovenskej ľudovej strany. Kmeťko si ponechal Dr. Tisu ako svojho sekretára, ktorý mu v tejto pozícii poskytoval veľmi cenné služby.

V roku 1924 Tiso zanechal Nitru a stal sa farárom v Bánovciach nad Bebravou. Ešte väčšmi sa angažoval v politike, kde si robil dobré meno, lebo vystupoval ako hovorca ľudu, a bol jedným z najpravidelnejších prispievateľov do tlačových orgánov strany. Jeho nebojácne a adresné poukazovanie na chyby a nespravodlivosti pražskej politiky na Slovensku mu priniesli výsledok v podobe rozsudku – šesť týždňov väzenia.

V tomto čase sa Slovenská ľudová strana učila na vlastných počiatočných chybách. Partnerstvo s msgr. Šrámekom sa stávalo čoraz trápnejšie tak pre Hlinku, ako aj pre Šrámeka a skončilo sa rozlukou v novembri 1921. Strana sa osamostatnila a v roku 1925 sa premenovala na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSĽS). Stala sa úprimným a opravdivým hovorcom slovenského ľudu a jeho krívd. Proti utvrdzujúcemu sa pražskému centralizmu obhajovala autonómiu Slovenska, ako to bolo prisľúbené v Pittsburskej dohode.[15] V zmysle tejto dohody HSĽS nástojila, aby Slováci mali rovnaký podiel na vláde a mali vlastné zastúpenie vo verejnej správe. S rovnakým zápalom vyjadrovala nesúhlas s ekonomickou diskrimináciou a s opatreniami, ktoré vytvorili bezprecedentný rast nezamestnanosti na Slovensku.[16]

Strana viedla boj pod heslom „Za Boha a za národ“ a s tou istou horlivosťou, s akou útočila na neporiadky pretrvávajúce v sociálnej oblasti a v ekonomickej oblasti v rámci spoločného štátu proti slovenskému národu, chránila národné a náboženské tradície svojho ľudu. Bola nezmieriteľným nepriateľom voľnomyšlienkárskych a všelijakých „pokrokárskych“ prúdov importovaných zo Západu a z Východu, ktoré sa prezentovali pod rúškom komunizmu, socializmu, liberalizmu, antiklerikalizmu a pod. Keď vyhlásili výsledky druhých parlamentných volieb

---

[14] Ján Mrva: *Paberky k dejinám štátneho prevratu v Nitre*. Nitra : Miestny odbor Matice slovenskej, 1933, s. 58 – 92.

[15] Túto dohodu uzavreli Slováci a Česi žijúci v USA a podpísal ju aj prezident Masaryk. Slovensku zaručovala samosprávu, ale prezident Masaryk odmietol dodržať sľub, vyhlásiac dohodu za neplatnú a nezáväznú. Plné znenie dokumentu sa nachádza napríklad vo vedeckej ročenke *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964, s. 22.

[16] An Autonomist [Dr. Karol Krčméry]: *Slovakia's plea for autonomy*. Middletown PA : Slovak Literary Society, 1935, s. 51 – 114.

v Česko-Slovensku (1925), nebolo pochybností o vplyve tejto strany ani o jej popularite medzi Slovákmi. Strana získala 489 027 hlasov, v parlamente dostala 23 poslancov a vyšla z volieb ako najsilnejšia politická strana na Slovensku. Jedným zo zvolených poslancov bol Dr. Jozef Tiso.[17]

IV. Tiso ako poslanec a minister

Spomedzi poslancov Slovenskej ľudovej strany (od roku 1925 premenovanej na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu) bol Tiso jedným z najschopnejších, najprezieravejších a najpracovitejších. Jeho parlamentné prejavy, vnútrostranícke rokovania a usilovnosť, s akou sa potrápil s novou úlohou, mu získali jednak prestíž vo vlastnej strane, jednak obdiv oponentov. Nemal Hlinkovu výbušnosť ani ohnivosť, mal však trpezlivosť a bol schopný dlhej, niekedy veľmi nudnej a únavnej práce, akú, zdá sa, obľubuje iba málo politikov. Hlinka si tieto Tisove vlastnosti veľmi vážil. Hoci Tiso a Hlinka boli toho istého politického zmýšľania, výrazne sa líšili svojimi osobnými charakteristickými črtami a svojím prístupom ku každodenným problémom. Hlinka mal sklon k romantizmu ešte aj v oblasti politiky, Tiso bol v nej vrcholným realistom – vedel čakať a bol ochotný chopiť sa každej príležitosti, ktorá by dávala nádej na úspech. Mnohých – ale nie tých, ktorí Tisu hlbšie poznali – prekvapilo, keď Hlinka určil Tisu za jedného z piatich členov prezídia strany, ktorí by spravovali stranícke záležitosti počas jeho (Hlinkovej) návštevy v USA (jún – október 1926).[18]

Tiso bol presvedčený, že strana by mohla značne napredovať v uskutočňovaní vlastných vytýčených cieľov, keby zanechala svoje doteraz zastávajúce postavenie v rámci vládnej opozície a stala sa stranou vládnej koalície. Hlinka nechcel o tom ani počuť. Ale počas návštevy v USA ho americkí Slováci zjavne presvedčili, aby vyskúšal nový prístup.[19] Po návrate s tým súhlasil. A tak v januári 1927 sa strana pridala ku koalícii a vo vláde získala dve ministerské kreslá. Dr. Jozef Tiso ako hlavný architekt tohto nového politického smerovania sa stal ministrom zdravotníctva.[20]

---

[17] Karol Sidor: *Andrej Hlinka 1864 – 1926*, s. 535 – 538.

[18] *Tamže*, s. 545.

[19] Juraj Kramer: *Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 – 1929*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1962, s. 361.

[20] Konštantín Čulen: *Po Svätoplukovi druhá naša hlava* : *život Dr. Jozefa Tisu*, s. 82.

Ako sa ukázalo, účasť strany vo vládnej koalícii bola neúspešná. Bol to dosť unáhlený krok. Postavenie strany sa tým neposilnilo. Členská základňa strany sa ani neprehĺbila, ani nerozšírila. Spôsobilo to len škodu a stratu dôvery.

Ešte v novembri 1925 strana zostavila zoznam požiadaviek (zvaný Trnavský manifest) a predložila ho ako podmienku svojho vstupu do vlády.[21] Ale v roku 1927 vstúpila do vládnej koalície bez zabezpečenia ktorejkoľvek z týchto požiadaviek. Dúfala a očakávala, že keď bude podporovať vládu, privedie Prahu k tomu, aby prejavovala viac náklonnosti k jej politike. Bola to však márna nádej. Dokonca aj vo vláde sa strana stretávala so zanovitosťou, s neochotou, s odkladaním riešenia slovenských záležitostí. Celkovo sa s obrovskou námahou podarilo dosiahnuť iba niektoré z vytýčených cieľov. Nato v rokoch 1928 – 1929 prepukla takzvaná Tukova aféra.[22] Jeden z vedúcich činiteľov strany, Dr. Vojtech Tuka, bol obvinený z vlastizrady, zbavený parlamentnej imunity, súdený, na základe pochybných dôkazov usvedčený a odsúdený na prehnane vysoký trest – pätnásť rokov odňatia slobody.

A tak poldruharočná účasť vo vláde priniesla strane veľmi málo pozitívnych výsledkov a vo veci autonómie sa jej nepodarilo pokročiť vôbec. Navyše tu bol proces s Tukom, ktorý viedol k vnútornej straníckej kríze a nakoniec aj k predčasným voľbám v októbri 1929. Po týchto voľbách, keď strana stratila vyše 80 000 voličských hlasov, vedenie strany uznalo neúčinnosť provládneho smerovania a rozhodlo sa pre predchádzajúce postavenie – Hlinkova slovenská ľudová strana sa vrátila do opozície.[23]

Tento neúspech bol pre Tisu trpkým sklamaním sa v politike. S bolestným poučením si uvedomil, že dôvera a úprimnosť, teda vlastnosti, s akými on pristupoval k riešeniu politických problémov, sa v politike neosvedčili, lebo nepriniesli očakávaný výsledok, že tieto vlastnosti nie sú účinné v rokovaniach s českými partnermi, ale že boj o autonómiu Slovenska treba viesť ďalej až do úspešného konca účinnejšou taktikou než je parlamentná.

---

[21] Karol Sidor: *Andrej Hlinka 1864 – 1926*, s. 539 – 540.

[22] Pre podrobnejší opis tejto veľmi kontroverznej záležitosti pozri napr. Karol Sidor: *Slovenská politika na pôde pražského snemu 1918 – 1938*. Bratislava : b. v., 1943, zv. I, s. 329 – 355; pozri aj brožúru František Jehlička: *Une étape du Calvaire slovaque : le procès Tuka (1929 – 1930)*. Paríž : Argo, 1930; ďalej pozri Juraj Kramer: *Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 – 1929*, s. 411 – 423.

[23] *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964, s. 37.

V. Opäť v opozícii

Od leta 1930 Hlinkova slovenská ľudová strana vyvíjala intenzívne úsilie, aby získala podporu iných strán pre svoju autonomistickú platformu. V októbri 1932 sa podarilo utvoriť Autonomistický blok so Slovenskou národnou stranou. Tiso zohrával dôležitú úlohu v budovaní tohto zjednoteného frontu. Vytvorenie Autonomistického bloku bolo významným víťazstvom, keďže nového partnera – Slovenskú národnú stranu – viedol evanjelický kňaz Martin Rázus. Toto pomohlo odstrániť „katolícku" etiketu, ktorou označovali HSĽS jej oponenti. Pri tejto príležitosti Tiso vyriekol dobre známu vetu: „V politike je mi Slovák evanjelik bližší ako Čech katolík."[24]

Roky 1930 – 1938 boli skutočne obdobím zvýšeného zápasu o autonómiu, o spoločenský a hospodársky pokrok na Slovensku, o spravodlivý a objektívny podiel Slovákov na vláde a verejnej správe. Tiso stál neúnavne na čele tohto zápasu. Jeho meno ustavične figurovalo v parlamentných debatách, pravidelne sa objavoval v straníckych novinách a bolo ho počuť na verejných zhromaždeniach a stretnutiach.

Keď strana prešla do opozície, opätovne nadobúdala silu, ktorú predtým, keď sa stala súčasťou vládnej koalície, stratila, dozrievala v politickom vyhodnocovaní celkovej situácie a silnejšie vyjadrovala svoje požiadavky. Presvedčivo sa ukázala jej sila a súdržnosť so slovenským ľudom na viacerých masových stretnutiach, spomedzi ktorých dve upútali celosvetovú pozornosť a pražskej vláde spôsobili značné ťažkosti: Pribinove slávnosti v Nitre v roku 1933[25] a manifestácia usporiadaná pri príležitosti výročia Pittsburskej dohody v Bratislave v roku 1938.[26]

V istom štádiu si predstavitelia strany mysleli, že ich strana má veľmi blízko k tomu, aby mohla uskutočniť svoje vytýčené politické ciele. Nový povzbudzujúci znak sa objavil v roku 1935. Po abdikácii osemdesiatpäťročného prezidenta Masaryka sa konali prezidentské voľby. Aby získal hlasy Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, hlavný kandidát na prezidentské kreslo Dr. Edvard Beneš sľúbil vedeniu strany (Dr. Jozef Tiso viedol rokovania v mene strany), že ako odplatu za ich podporu sa

---

[24] *Dr. Jozef Tiso o sebe* : *obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*. Passaic NJ : Slovenský katolícky Sokol, 1952, s. 142.

[25] Carlile A. Macartney: *Hungary and her successors* : *the treaty of Trianon and its consequences 1919 – 1937*, s. 145.

[26] Jörg K. Hoensch: *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik*. Köln; Graz : Böhlau, 1965, s. 41 – 46.

postará o to, aby bola Slovensku v priebehu roka „udelená“ autonómia.[27] Ale, žiaľ, ukázalo sa, že to bol iba ďalší prázdny sľub, ktorý potom vyvolal rozhorčenie v celej strane a vystupňoval napätie v slovensko-českých vzťahoch.

Všeobecná nespokojnosť s českou politikou spôsobila, že strana získavala čoraz väčšiu časť Slovákov, lebo ich vedela osloviť. Vari najvýznamnejšou bola popularita v radoch mladej a dorastajúcej generácie, osobitne medzi vysokoškolskou mládežou.[28] Táto takzvaná „mladá generácia“ v radoch strany – neskôr sa zoskupovala okolo dvojtýždenníka *Nástup* – predstavovala veľmi aktívne radikálne krídlo a robila silnú protičeskú agitáciu.

Významný politický rozvoj nastal uprostred tridsiatych rokov: idea autonómie Slovenska začala prenikať i do strán, ktoré predtým zaujímali lojálny postoj k Prahe. Teraz sa však ich členovia a prívrženci cítili byť zaskočení pretrvávajúcim českým „poručníctvom“, lebo nedošlo k sľubovanej zmene ani k zlepšeniu životných podmienok na Slovensku. Týkalo sa to najmä Agrárnej strany. Dr. Tiso, vedomý si tohto vývoja, nádejne očakával, že pražská vláda bude dostatočne politicky prezieravá a „udelí“ Slovensku prisľúbenú autonómiu skôr, než bude prineskoro. Usiloval sa upokojovať situáciu a krotiť výbušný temperament netrpezlivých ľudí, ale jeho umiernenosť mimo strany neoceňovali a v strane jej mnohí nerozumeli. Radikálnejší členovia strany sa stávali výbojnými a svoj politický program na rok 1938 vyjadrili bojovým heslom: „V novom roku do útoku!“[29]

Dňa 16. augusta 1938 zomrel Hlinka. Jeho smrť prišla v najmenej vhodnom čase – uprostred veľkej politickej krízy, ktorú spôsobili sudetskí Nemci a ktorá otriasla základmi Česko-Slovenska. Táto kríza vyvrcholila neslávne známou Mníchovskou dohodou. Kým sa všetko toto odvíjalo, vedenie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany postupne prechádzalo do rúk Dr. Jozefa Tisu.

Vytýčený cieľ strany – dosiahnuť autonómiu Slovenska – sa blížil...

---

[27] Štefan Osuský: *Beneš a Slovensko*. Londýn : Pravda, 1943, s. 4.

[28] Aspoň šesť politických strán bojovalo o získanie vysokoškolskej mládeže, ale podľa policajných správ HSĽS už v roku 1925 pritiahla 40 – 60 % z nich. Pozri Juraj Kramer: *Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 – 1929*, s. 388 – 389. (Od roku 1936 počet stúpencov HSĽS v radoch akademickej mládeže sústavne rástol.)

[29] *Slovák* (Bratislava), 1. januára 1938.

VI. Konečne autonómia!

Tiso ako potenciálne nová hlava HSĽS navštívil 8. septembra 1938 prezidenta Beneša. Bolo to dôležité stretnutie, posledné v rade mnohých konfrontácií medzi týmito dvomi štátnikmi. Predmetom rokovania bola autonómia Slovenska. Dr. Beneš – verný svojmu predchádzajúcemu politickému profilu – bol neoblomný a neústupný.[30] Tiso odišiel z Prahy sklamaný a svoju nespokojnosť vyjadril na stránkach denníka strany.[31] Ale situácia ešte nebola celkom beznádejná. Predsedníctvo strany vydalo 18. septembra takmer prosebný manifest, v ktorom odsudzuje násilie, vyslovuje lojalitu republike a znova predkladá dvadsať rokov staré požiadavky:

> „Ako kresťanský národ odsudzujeme akékoľvek pokusy o násilné a krvavé riešenie národnostného problému v štáte. Vyjadrujeme svoje hlboké presvedčenie, že nakoniec sa dosiahne uspokojivé riešenie vzťahu Čechov a Slovákov a s ním aj posilnenie česko-slovenského štátu tak doma, ako aj v zahraničí. Želáme si slobodný a spokojný národ, autonómne a šťastné Slovensko a konsolidovanú Česko-Slovenskú republiku. Nech nám v tom Pán Boh pomáha!“[32]

Krízu, ktorou prechádzalo Česko-Slovensko, nespôsobili Slováci. Zatiaľ čo s poľutovaním sledovali priebeh udalostí a sympatizovali s ťažko utláčaným českým národom, nechceli sa v tomto štádiu vzdať svojich často opakovaných požiadaviek súvisiacich s dosiahnutím autonómie Slovenska. Stretnutie výkonného výboru strany bolo zvolané na 5. a 6. októbra 1938. Na toto stretnutie boli pozvaní aj zástupcovia ostatných politických strán (okrem komunistov).[33]

V tomto čase sa už všeobecne uznávalo, že požiadavky HSĽS sú oprávnené, a prejavovali sa výrazné sympatie k dosiahnutiu autonómie Slovenska vo všetkých častiach obyvateľstva žijúceho nielen na Slovensku, ale aj v českých oblastiach republiky. Dokonca prezident Beneš vo svojom prejave prednesenom pri príležitosti abdikácie uznal neúčinnosť

---

[30] Posledné stretnutie, neúčinné a bezvýsledné, sa konalo 22. septembra. V súvislosti s týmto rokovaním Dr. Štefan Osuský, česko-slovenský vyslanec v Paríži, obvinil Beneša z politického manévrovania; tvrdil, že Beneš nemal v úmysle dosiahnuť s Tisom dohodu, údajne prijal Tisu len preto, aby si udobril Francúzov a Angličanov, ktorých podporu v tom čase veľmi potreboval. Pozri Štefan Osuský: *Beneš a Slovensko*, s. 25 – 26.

[31] *Slovák* (Bratislava), 11. septembra 1938.

[32] *Documents on international affairs, 1938*. London : Oxford University Press, 1943, zv. 2, s. 341 – 342.

[33] *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964, s. 23 – 32.

svojho predchádzajúceho neoblomného postoja a naliehal na svojich krajanov: „Predovšetkým je potrebné dohodnúť sa so Slovákmi... Dnes to nie je otázka takého alebo onakého ústupku. Musíme vzájomne dať prednosť jeden druhému, kedykoľvek je to potrebné.“[34]

V Žiline HSĽS uzavrela dohodu so všetkými ostatnými politickými stranami (okrem komunistov a sociálnych demokratov, ale s ich podporou sa nerátalo), ktorou sa osem strán slovenských voličov dohodlo na spoločnom postupe v úsilí o autonómiu Slovenska. Bola dohodnutá slovenská autonómna vláda s piatimi ministrami a Tiso bol navrhnutý za jej budúceho predsedu.

Ústredná vláda v Prahe potvrdila kroky, ktoré urobili slovenské strany v Žiline. Autonómia Slovenska sa konečne stala politickou skutočnosťou. Jej dosiahnutie Slovensko pozdravovalo ako víťazstvo politickej jednoty, tak veľmi potrebnej v čase krízy, a bola vyvrcholením dvadsaťročného zápasu.[35]

Nová slovenská autonómna vláda začala svoju činnosť v rušnom, na udalosti bohatom období slovenských dejín. Po pripojení Sudet (aj malých územných častí Slovenska, konkrétne Petržalky a Devína) k Nemecku prišli so svojimi územnými požiadavkami Poliaci a Maďari. Zatiaľ čo poľské požiadavky sa týkali zväčša českých krajín s malými hraničnými úpravami v severných regiónoch Slovenska, Maďari mali nadmieru prehnané požiadavky – žiadali odstúpenie takmer tretiny územia Slovenska. Spoliehajúc sa na podporu Nemecka i Talianska a uvedomujúc si ťažkosti slovenských politikov aj ich neskúsenosť, pretláčali svoje požiadavky vytrvalo a bezohľadne.[36]

Slovensko-maďarské rokovania sa začali 14. októbra a konali sa v Komárne. Tiso bol vedúcim slovenskej delegácie. Bol rezolútny a obhajoval slovenskú vec s horlivosťou a rozhodnosťou oddaného vlastenca. Keď sa rokovanie dostalo do závozu, obe strany sa rozhodli, že požiadajú Nemecko a Taliansko, aby rozhodli vymedzenie novej slovensko-maďarskej hranice. Viedenská arbitráž (pod týmto pomenovaním je známe ono rozhodnutie teritoriálneho sporu) 2. novembra 1938 veľmi tvrdo zasiahla do územnej celistvosti Slovenska, ktoré malo odstúpiť

---

[34] *Documents on international affairs, 1938*, zv. 2, s. 332.

[35] *Dr. Jozef Tiso o sebe* : *obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 167 – 170.

[36] O územných požiadavkách Nemecka, Maďarska a Poľska voči Slovensku a o ich následnom urovnaní podrobnejšie pozri in: *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964, s. 33 – 63.

11 927 kilometrov štvorcových územia s približne 860 000 obyvateľmi, z ktorých bola viac než tretina Slovákov. Tiso odsúdil rozhodnutie ako do očí bijúcu nespravodlivosť: „Stali sme sa obeťou nespravodlivosti... Neostáva nám nič iné, len skloniť hlavu a pracovať; ale nikto nám nemôže zabrániť vyhlásiť do celého sveta, že slovenskému národu sa stala veľká nespravodlivosť.“[37]

Na domácom fronte sa vláda usilovala o politickú jednotu, životne dôležitú vzhľadom na kritické obdobie, ktorým slovenský národ práve prechádzal. Tiso cítil, že daná situácia si vyžaduje, aby bol národ jednotný, nie rozštiepený, aby Slováci nezakladali množstvo politických strán, a preto súhlasil s tými politikmi, ktorí naliehali, aby vznikla jedna politická strana – Strana slovenskej národnej jednoty, prijateľná pre všetky vrstvy Slovákov. Ich úsilie bolo úspešné. Politické strany sa ochotne, bez nástojenia na svojom či bez dlhého prehovárania zlúčili s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou. Aj tak sa však tento akt zjednotenia neskôr vykresľoval ako násilný diktátorský čin, z ktorého obvinili Tisu.[38]

Ešte väčšia kontroverzia sa odohrala v súvislosti so všeobecnými voľbami, ktoré sa konali 18. decembra 1938. Ak sa pozeráme na túto udalosť retrospektívne, musíme pripustiť, že strana sa tu dopustila niekoľkých chýb, väčšinou zbytočných. Bola len jedna listina kandidátov, pripúšťala sa len provládna volebná kampaň a následne mali voľby všetky znaky priameho hlasu „áno/nie“. Na predloženú listinu 100 kandidátov (spomedzi ktorých bol Tiso kandidát č. 1) hlasovalo 97,5 % voličov a za poslancov Slovenského snemu bolo zvolených 63 kandidátov.[39]

Poslanci sa stretli na inauguračnom zasadaní 18. januára 1939. Otvorením Slovenského snemu bol korunovaný celý dlhý zápas Slovákov o autonómiu. Na pôde Slovenského snemu boli položené základy budúceho slovenského štátu, tu Tiso načrtol ideologický program budúcej slovenskej politiky týmito slovami:

„Nechceme byť a nikdy nebudeme otrokmi žiadnej ideológie, ktorá by nevyvierala z našej slovenskej tradície a ktorá by bola cudzia nášmu kresťanskému slovenskému charakteru. Našou jedinou ideológiou bude reálne chápaný záujem národa slovenského… Kresťanská ideológia

---

[37] *Documents on international affairs, 1938*, zv. 2, s. 352.

[38] *Dr. Tiso o sebe* : *obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 171 – 172.

[39] Hubert Ripka: *Munich* : *before and after* : *a fully documented Czechoslovak account of the crises on September 1938 and March 1939 with a detailed analysis*. London : Victor Gollanz, 1939, s. 258 – 259.

v našom národne-politickom živote je teda mimo diskusie, ale tým väčšmi musíme sa vedieť kriticky postaviť ku všetkým ostatným ideológiám, aby sme sa nestali otrokmi niektorej, a tak nezničili svoj politický postup obetovaním záujmu národa svojej obľúbenej ideológii."[40]

VII. Nezávislosť[41]

Vyhlásením autonómie Slovenskej krajiny sa vyriešil hlavný problém Slovákov. Začali sa však odvíjať mnohé ďalšie, menšie problémy. Po dvadsiatich rokoch čakania nadobudla autonómia akúsi „mystickosť" a veľa Slovákov v nej videlo všeliek na všetky problémy, najmä však na tie, ktoré sa vtedy vynorili. Skutočnosť bola, samozrejme, celkom odlišná. Toto prechodné obdobie ešte viac skomplikovala politická situácia v strednej Európe. Viedenská arbitráž mala vážne následky na hospodársky život krajiny. Určité administratívne ťažkosti spôsobil aj masový odchod českých štátnych zamestnancov a úradníkov dovtedy pôsobiacich v správe Slovenska.

Česi prispeli k závažnosti situácie, lebo svojím postojom viac hatili spoločné riešenie chýb minulosti než mu pomáhali. Prenesene vyjadrené, česká byrokracia predstavovala obraz biblického faraóna, ktorý síce pod tlakom a hrozbou Vyššej Bytosti prepustil Izraelitov zo zajatia, ale vzápätí zvažoval, ako rozhodnutie odčiniť. V pražských vládnych kruhoch sa začalo pozerať na „udelenú" autonómiu ako na politickú i administratívnu chybu, ktorú treba napraviť obnovením *statusu quo ante*, to jest stavu pred septembrom 1938.

Ale aj medzi slovenskými politikmi bolo mnoho radikálne zmýšľajúcich ľudí mladšej generácie, ktorí zastávali názor, že všetky nedostatky autonómie sa odstránia, keď bude Slovensko úplne nezávislé. Napriek Tisovmu umierňujúcemu vplyvu a napriek jeho obhajobám trpezlivého, postupného vývoja radikálne krídlo strany naďalej presadzovalo úplnú nezávislosť, najmä keď pocit nespokojnosti zo zasahovania Čechov, ako aj vzájomné sťažnosti dosahovali čoraz väčšiu mieru.

---

[40] *Stenografické zápisky Slovenského snemu* z 21. februára 1939.

[41] Udalosti, ktoré viedli k vyhláseniu slovenskej nezávislosti, sú podrobne zachytené v dielach viacerých autorov, napr. *Survey of International Affairs.* Oxford : Oxford University Press, 1953, zv. III; Milan S. Ďurica: *Die Slowakei in der Märzkrise.* Padova : Stamperia dell'Università, 1966; *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964; Jörg K. Hoensch: *Die Slowakei und Hitlers Ostpolitik*. Köln; Graz : Böhlau, 1965.

Medzitým – 9. marca 1939 – sa konalo tajné zasadanie ústrednej vlády v Prahe. Zhromaždení ministri, znepokojení narastajúcim radikalizmom na Slovensku, sa rozhodli:

1. zvrátiť tento trend a uzniesli sa vylúčiť zo slovenského politického života radikálne živly,

2. odstrániť Tisu (ktorého umiernenosť mylne považovali za slabosť) z jeho postu a

3. nahradiť ho Sidorom, o ktorom si mysleli, že bude lojálnejší a prijateľnejší.[42]

Súčasne s týmito opatreniami ústredná vláda vyslala na Slovensko české vojská, ktoré obsadili Bratislavu a iné slovenské mestá. Ale tento *coup d'état* zlyhal; ani nie tak pre prudkú a spontánnu opozíciu slovenského obyvateľstva, ako najmä preto, že do hry vstúpilo Nemecko. Nemci pozorne sledovali situáciu a teraz sa chystali využiť ju na vlastné plány.[43] Nepokojná situácia na Slovensku sa mala stať zámienkou pre ich ďalšie kroky.

Keď Tisovi oznámili, že bol odvolaný z postu predsedu vlády Slovenskej krajiny, prijal to pokojne a utiahol sa na faru do Bánoviec nad Bebravou. Medzitým však mnohých jeho priateľov a spolupracovníkov uväznili; iným sa podarilo utiecť do Viedne, odkiaľ počínanie Čechov verejne odsúdili. Vyhlásili ho za nezákonné a zvrhnutie Tisovej vlády za protiústavné. A túto argumentačnú líniu prevzala aj nemecká tlač a nemecký rozhlas.

Nežiaduci vstup Nemcov do slovensko-českého konfliktu urobil z udalosti záležitosť medzinárodného významu. Nemci dali do pohybu svoj pripravený plán zlikvidovať Česko-Slovensko a podľa ich odhadu dozrel čas. Dňa 12. marca 1939 Hitler predvolal k sebe maďarského vyslanca v Berlíne D. Sztójaya a zdôveril sa mu, že ide obsadiť Česko a Moravu a že Maďarom dáva možnosť obsadiť Podkarpatskú Rus, o ktorú oni vždy prejavovali záujem. Riešenie Slovenska sa načas odložilo.[44] Hitler nemal s ním definitívny plán, bol ochotný vziať ho pod ochranu a poskytnúť mu istý druh nezávislosti, ak ho sami Slováci o to požiadajú.

---

[42] *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964, s. 109.

[43] Pokiaľ ide o Hitlerov plán zlikvidovať Česko-Slovensko, pozri *Documents on German foreign policy 1918 – 1945* : *series D*, zv. IV. London : His Majesty's stationery office, 1951, s. 185 – 186.

[44] Milan S. Ďurica: *La Slovacchia e le sue relazioni politiche con la Germania 1938 – 1945*. Padova : Marsilio, 1964, s. 176 – 177.

S týmto zámerom Hitler poslal do Bratislavy emisárov, aby navštívili Sidora a pozvali ho do Berlína prerokovať túto záležitosť. Keď to Sidor odmietol, obrátili sa na Tisu, ktorý sa po konzultácii s vedením strany rozhodol ísť do Berlína s cieľom zistiť reálnu situáciu a informovať Slovenský snem.[45]

Dňa 13. marca popoludní odcestoval Tiso najprv do Viedne, odtiaľ potom letel do Berlína. V Berlíne sa stretol najprv s Ribbentropom a potom s Hitlerom. Dozvedel sa od nich, že o osude Česko-Slovenska je už rozhodnuté a že osud Slovenska bude závisieť od postoja Slovákov; buď sa sami rozhodnú pre nezávislosť, v tom prípade Nemecko zaručí Slovensku územnú integritu, alebo zostanú pasívni, ale v tom prípade bude ich krajina s najväčšou pravdepodobnosťou územne rozdelená medzi Maďarsko a Poľsko.[46]

V takej jasnej dileme, v ktorej išlo o bytie či nebytie národa, bola voľba jednoznačná. Tiso však odpovedal, že rozhodnúť nemôže on, ale Slovenský snem, ktorý bol z tohto dôvodu ústavným spôsobom zvolaný na druhý deň (14. marca).

Toto zasadanie Slovenského snemu bolo historické. Poslanci si pozorne vypočuli Tisov dlhý referát o stretnutiach jednak s Ribbentropom, jednak s Hitlerom.[47] Po krátkej prestávke sa konalo hlasovanie. Všetci prítomní poslanci sa vyjadrili v prospech nezávislosti. A tak 14. marca o 12.07 hod. sa zrodil nezávislý slovenský štát.

VIII. Prvé mesiace nezávislosti

Tiso ako praktický politik vedel, že je ľahšie vodcom sa stať ako ním byť. Neočakával, že obdobie autonómie bude trvať iba šesť mesiacov. Prekvapil ho rýchly sled udalostí, ktoré ho prinútili čeliť krutej politickej realite. Išlo o budúcnosť národa. Udalosti napokon vyústili do rozhodnutia Slovenského snemu, ktorý usúdil, že je v záujme národa vyhlásiť samostatný štát. Samostatnosť považoval za veľkú, historickú

---

[45] Karol Sidor: Ako došlo k vyhláseniu Slovenskej republiky. In: *Slovenská Republika 1939 – 1949*. Scranton PA : Ján J. Lach & Obrana Press, 1949, s. 42 – 58.

[46] *Documents on German foreign policy 1918 – 1945* : *series D*, zv. IV, s. 243 – 245; porov. aj príspevok Ferdinanda Ďurčanského „Mit Tiso bei Hitler“ in: *Politische Studien* (München), 1956, č. 80, s. 1 – 10.

[47] Joseph M. Kirschbaum: *Slovakia* : *nation at the crossroads of Central Europe*. New York : Robert Speller, 1960, s. 257 – 262.

výzvu a bol rozhodnutý využiť danú príležitosť ukázať svetovej verejnosti, že slovenský národ je naozaj schopný prevziať správu svojich vecí verejných a starať sa o vlastné záležitosti sám.

Ťažkosti, ktorým nový štát čelil, boli obrovské. K ekonomickým a administratívnym problémom pribudli ďalšie, ktoré bolo potrebné neodkladne riešiť, pretože došlo ku konfliktu s Maďarmi, ktorí koncom marca 1939 napadli východnú časť Slovenska. Navyše Nemci, ochrancovia a ručitelia slovenskej územnej integrity, si v západnej pohraničnej oblasti vynútili, aby sa tam vytvorilo „ochranné pásmo", tzv. *Schutzzone*.[48]

Na všetky tieto problémy sa musel celý národ vedený Dr. J. Tisom sústrediť v začiatkoch dosiahnutej štátnej samostatnosti Slovenska. Vyžadovalo si to nesmierne vypätie síl. Národ a jeho vedúci predstavitelia sa však vzchopili a ich spoločné úsilie bolo úspešné. Krajina šťastlivo prvé prekážky prekonala a došlo k prekvapujúcemu pokroku badateľnému v sociálnej, hospodárskej i politickej oblasti. Európske spoločenstvo národov s uznaním vzalo na vedomie túto skutočnosť. Pokladali nový Slovenský štát za stabilizačný činiteľ v strednej Európe, a tak v krátkom čase Slovensko uznali aj *de facto*, aj *de iure* tieto štáty: Poľsko, Maďarsko, Nemecko, Taliansko, Švajčiarsko, Španielsko, Vatikán, Juhoslávia, Rumunsko, Švédsko, Libéria, Ekvádor, Kostarika. Slovenská republika bola uznaná *de facto* ďalšími štátmi: Veľkou Britániou (4. mája 1939), Francúzskom, Belgickom. Dňa 17. septembra 1939 uznal Slovenskú republiku – *de facto* i *de iure* – aj Sovietsky zväz.[49]

Svoju úlohu pritom však zohrali vtedajšie geografické a geopolitické skutočnosti. Mocenská prevaha a s ňou spojený politický vplyv Nemecka v stredoeurópskom priestore nevyhnutne robili slovenskú samostatnosť závislou od ľubovôle Nemecka. Vzťah Nemecka voči Slovensku bol vo veľkej miere definovaný tzv. ochrannou zmluvou (*Schutzvertrag*), ktorá obsahovala určité záväzky, predovšetkým v oblasti zahraničnej politiky. Ale napriek týmto obmedzeniam Slovensko vstúpilo do nového štádia svojho politického vývoja a prežívalo najslobodnejšiu formu spoločensko-politického života v svojej histórii. V marci 1939 Slováci prestali byť objektom a stali sa subjektom medzinárodnej politiky. Slovenský národ konečne vystúpil na javisko dejín ako samostatný a nezávislý činiteľ.

Ochranná zmluva (*Schutzvertrag*) uzavretá medzi Slovenskom a Nemeckom a podpísaná jednotlivými aktérmi v dňoch 18. až 23. marca 1939 predstavovala zmluvný vzťah medzi Nemeckou ríšou a Slovenským

---

[48] *Slovak Studies* (Cleveland; Rome), zv. IV, 1964, s. 122 – 129.

[49] Joseph M. Kirschbaum: *Slovakia : nation at the crossroads of Central Europe*, s. 130 – 144.

štátom. Jedna z požiadaviek stanovovala, že „... slovenská vláda bude vždy viesť svoju zahraničnú politiku v úzkej spolupráci s nemeckou vládou.“[50] Na základe tejto zmluvy Slovensko – napriek zúfalému úsiliu zostať neutrálnym – muselo poskytnúť nemeckej armáde určité služby pred nemecko-poľským ozbrojeným konfliktom i počas neho. Toto bol začiatok druhej svetovej vojny. Po porážke Poľska dostalo Slovensko späť územia, ktorých sa Poliaci zmocnili v októbri 1938, ako aj oblasti Oravy a Spiša obývané Slovákmi, ktoré v dvadsiatych rokoch odstúpila Poľsku česko-slovenská vláda.[51]

IX. Prezident Slovenskej republiky

Ústavný zákon Slovenskej republiky bol schválený slovenským snemom 21. júla 1939. V § 1 stojí: „Slovenský štát je republikou. Hlavou štátu je volený prezident.“[52] Post prezidenta zostal neobsadený až do 26. októbra 1939, keď sa konali prezidentské voľby a za prezidenta bol jednomyseľne zvolený Dr. Jozef Tiso. Jeho zvolenie vyvolalo radostný ohlas, Slováci sa tešili. Bol bezpochyby najzaslúžilejším bojovníkom za práva slovenského ľudu a najschopnejším štátnikom, ktorý mal viesť svoj národ v oných nepokojných vojnových rokoch.

Požíval takú úctu a dôveru ľudu, že sa to nedá ani len porovnať s ničím v minulosti. Všade, kdekoľvek sa ukázal na verejnosti, bol priam zahrnutý prejavmi spontánnej úcty a obľuby. Prejavilo sa to dokonca aj vtedy, keď sa ocitol vo väzení a bol odsúdený na trest smrti obesením. V marci 1947, na sviatok sv. Jozefa, jeho svätého patróna, dostal k meninám „... niekoľko tisíc listov a pohľadníc ... a viac než sto gratulačných telegramov...“.[53] Slovenský ľud mal v Tisovi po prvýkrát za tisíc rokov na čele muža, o ktorom sa mohlo pravdivo a spokojne povedať, že je „krv z našej krvi a kosť z našej kosti“. Človeka hodného dôvery, ktorý bol úprimne zainteresovaný na jeho blahu.

---

[50] *Documents on German foreign policy 1918 – 1945* : *series D*, zv. VI. London : Her Majesty's stationery office, 1956.

[51] František Vnuk: Slovenská účasť na poľskom ťažení. In: *Slovák v Amerike* (Middletown PA), 12. augusta – 30. septembra 1959.

[52] Karol Mederly: *Ústava Slovenskej republiky a jej základné smernice*. Bratislava : b. v., 1939, s. 27.

[53] Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*. Bratislava : Osveta, 1961, s. 143.

V čase, keď bol Jozef Tiso prezidentom, tešilo sa Slovensko z úspechov i z prosperity. Dosiahol sa značný pokrok. Napredovalo sa v oblasti školstva aj v oblasti kultúry, priemysel sa rozvíjal, stavali sa domy, domovy, verejné budovy, cesty, železnice, regulovali sa rieky. Napriek vojnovému zúreniu a ničeniu všade navôkol na Slovensku životná úroveň z roka na rok rástla. Toto všetko svedčí nielen o šikovnosti a oddanosti Dr. Jozefa Tisu ako človeka i ako prezidenta, ale je aj svedectvom príkladnej spolupráce, s akou on a členovia slovenskej vlády spoločne slúžili svojmu ľudu. Pod ich vedením sa národ postupne zbavoval komplexu menejcennosti, ktorý mu systematicky vštepovali aj Maďari, aj Česi. Jeho sebavedomie sa upevnilo, získal opäť sebadôveru, rozvíjal sa a politicky dozrel.[54]

Prezident Tiso okrem toho, že udával jasné smerovanie slovenskej politiky, obohatil slovenskú pospolitosť o kresťansko-demokratické hodnoty, ktoré hlásal, ktorých sa pridŕžal a ktoré praktizoval v každodennom živote. Takto prepájal „teóriu s praxou", teda kresťanskú náuku so žitou skutočnosťou človeka-kresťana. Ako ideológ HSĽS systematizoval heslo „Za Boha a za národ", čiže usporiadal do systému politickú filozofiu, ktorá bola syntézou jeho kresťanskodemokratických zásad aplikovateľných na špecifické potreby malého národa a mladého štátu.[55]

Hlásať a praktizovať ideológiu, ktorá sa pridržiava pápežských encyklík, kresťanskej filozofie a domácich slovenských tradícií, ktorá súperí s pohanskou, protikresťanskou ideológiou národného socializmu, to vonkoncom nebola ľahká úloha. Je totiž smutnou skutočnosťou, že stúpenci nemeckého nacizmu sa našli aj medzi Slovákmi. Bohužiaľ, nacistická ideológia oslovila aj časť slovenskej spoločnosti. Išlo spravidla o oportunistov a o politicky nestabilných jedincov, ľudí vrtkavých pováh. Jediným zmienky hodným a intelektuálne významným politikom, ktorý sa dal zlákať nacistickou ideológiou, bol Dr. Vojtech Tuka. Po zvolení Dr. Jozefa Tisu za prezidenta prevzal post predsedu vlády (v októbri 1939). Tuka, rozhorčený, poznačený dlhým väznením (1929 – 1938), ale ctižiadostivý a zostarnutý, videl v národnom socializme politickú silu budúcnosti, ako aj príležitosť uprednostniť vlastný kariérny postup. Postavil sa proti Tisovi, proti HSĽS, proti väčšine národa. Obklopil

---

[54] Joseph A. Mikuš: *Slovakia : a political history 1918 – 1950*. Milwaukee : The Marquette University Press, 1964; významné úseky druhej časti týkajúce sa rokov 1938 – 1945 pozri s. 49 – 154. Pozri aj Joseph A. Mikuš: *La Slovaquie dans le drame de l'Europe : histoire politique de 1918 à 1950*, s. 68 – 204.

[55] Joseph Paučo: Dr. J. Tiso, Christian Democrat. In: *Slovakia* (Middletown PA), 1957, č. 2, s. 37 – 50.

sa nezodpovednými, politicky nevýraznými osobami, kdejakými kreatúrami. Bol presvedčený, že len úzke spojenie s Nemeckom a s jeho vtedajšou ideológiou je zárukou prospešnej budúcnosti Slovenska. Dá sa povedať, že bol nepriamo zodpovedný za nežiaduci a škodlivý nemecký zásah do vnútornej politiky v lete 1940.[56]

Tento nešťastný vonkajší zásah do slovenskej vnútornej politiky, ktorým Nemci donútili Tisu prepustiť ministra zahraničných vecí Dr. Ferdinanda Ďurčanského a generálneho tajomníka HSĽS Dr. Jozefa Kirschbauma, predstavuje smutnú kapitolu v dejinách nezávislosti Slovenska. Tuka z tejto situácie vyšiel navonok víťazne, jeho pozícia bola posilnená a „jeho" ľudia obsadili ministerstvo vnútra (Alexander Mach) a Úrad propagandy (Karol Murgaš). Takto vznikol neslávne známy triumvirát (Tuka – Mach – Murgaš).

Toto spojenie troch osôb majúcich spoločný cieľ podnietilo mnoho poľutovaniahodných „akcií", ktoré poškvrnili dobré meno Slovenskej republiky! Treba však podotknúť: každá minca má aj rub, aj líce. A ako to v takýchto prípadoch býva, niektoré psy viac štekajú než hryzú. Jedna vec bola za pomoci Nemcov vyhrať obyčajný politický boj, iná vec bola vyhrať zápas dôležitý z každej stránky – zápas „o dušu národa". V tomto zápase veru Tuka a hŕstka jeho prívržencov totálne zlyhali. Sami sa tak dostali do izolácie a stali sa „generálmi bez vojska", ako ich verejne označil Tiso.[57]

Tiso totiž verejnými prejavmi a prostredníctvom tlačových orgánov strany upozorňoval Slovákov, že Slovensko je ideologicky sebestačné, má vlastné, domáce kresťanské tradície a nepotrebuje žiadne importované ideológie.

Táto skúsenosť názorne ukazuje, aký ťažký a trýznivý bol život v tieni mocného suseda. Takmer každý deň staval prezidenta a vládu pred náročné dilemy a každá voľba si vyžadovala viac než len politickú šikovnosť. Často bolo treba robiť rozhodnutia alebo konať tak, že niekomu sa ublížilo, lebo inak sa jednoducho nedalo. V týchto ťažkých prípadoch sa Tiso usiloval uplatniť zásadu menšieho zla. Počas procesu povedal: „Ak nebolo možné vyhnúť sa zlu, vždy som volil menšie zlo, aby som sa vyhol väčšiemu."[58]

---

[56] Ľubomír Lipták: Príprava a priebeh salzburských rokovaní roku 1940 medzi predstaviteľmi Nemecka a Slovenského štátu. In: *Historický časopis* (Bratislava), roč. 13, 1965, č. 3, s. 329 – 365.

[57] František Vnuk: Prvých šesť mesiacov posalzburskej éry. In: *Kalendár Jednota* (Middletown PA), 1960, s. 65 – 81.

[58] *Dr. Jozef Tiso o sebe : obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 37.

Pre Slovákov vari niet komplikovanejšej a ťažšej záležitosti ako takzvané „riešenie židovskej otázky“, pre ktorú obviňujú, karhajú i odsudzujú Slovákov a predovšetkým Dr. Tisu. Vzhľadom na ľudské utrpenie a straty na ľudských životoch je to naozaj nesmierna, vrcholne poľutovaniahodná tragédia.

Celá táto záležitosť je sama osebe taká zložitá, že nie je možné sa ňou zaoberať v rámci tejto krátkej monografie.[59] Nemožno však nespomenúť niekoľko relevantných faktov.

Nikto by sa nemal cítiť dotknutý alebo urazený konštatujúcim vyjadrením, že Židia na Slovensku, kam prišli a usadili sa, odjakživa podporovali tú vládu, ktorá bola práve pri moci, a tak boli stotožňovaní s utláčateľskými, nepopulárnymi opatreniami vlád, ktoré tu do roku 1939 vládli. Za Maďarov boli vnímaní ako zdroj národnej a sociálnej biedy slovenského ľudu. Prezident Masaryk to zhodnotil dosť priamo: „Bývalá rakúsko-uhorská vláda vždy prenechala predaj alkoholu Židom, ktorým sa takto dostal najziskovejší obchod ako zámena za ich hodnotnú spoluprácu v (maďarizačnej) politike vlády.“[60]

V rokoch 1919 – 1939 boli vo všeobecnosti Židia (jednak ako národné spoločenstvo, jednak i židia ako nekresťania) lojálnymi podporovateľmi pražskej vlády. Niet pochýb o tom, že by sa boli stali aj lojálnymi užitočnými občanmi Slovenskej republiky, lenže nikto ich o podporu nepožiadal. Naopak nová legislatíva, ktorá bola od roku 1939 prijatá a platná, obmedzovala ich vplyv v ekonomickej a sociálnej oblasti slovenského života. A tu opätovne treba pripomenúť: Dr. Tiso znova patril medzi tých, ktorí presadzovali a obhajovali umiernenosť. Zdôrazňoval, že k problému sa má pristupovať „v duchu spravodlivosti a ľudskosti“.[61] Aj britský konzul pôsobiaci v Bratislave Peter Pares poukázal na Tisov zmierňujúci vplyv: „Dr. Tiso, hoci možno veľmi nerozumie ekonomike, je napriek tomu rozvážny muž... Jeho odporúčania vzhľadom na problém

---

[59] Pre širšie vysvetlenie tejto otázky pozri napr. Milan S. Ďurica: *Dr. J. Tiso and the Jewish Problem in Slovakia* (Padova : Stamperia dell'Università, 1964) a dôležité časti monografie Gerald Reitlinger: *The final solution : the attempt to exterminate the Jews od Europe 1939 – 1945* (New York : The Beechhurst Press, 1953).

[60] *Documents on British foreign policy 1919 – 1939 : first series,* zv. VI. London : Her Majesty's stationery office, 1956, s. 142 – 143.

[61] *Dr. Jozef Tiso o sebe : obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 313 – 323.

Židov nie sú radikálne."[62] Ale Nemci so stupňujúcim tlakom a rastúcou aroganciou trvali na prísnejších a tvrdších opatreniach.

Predseda vlády Dr. Vojtech Tuka, v snahe zapáčiť sa Nemcom, vypracoval rozsiahly elaborát na spôsob norimberských zákonov, takzvaný Židovský kódex, ktorý bol v septembri 1941 schválený Slovenským snemom. Bol to unáhlený krok a neospravedlniteľná chyba. Tiso tento kódex nepodpísal. Ale jeho gesto nesúhlasu nebolo dosť demonštratívne. Arcibiskup Kmeťko, predstaviteľ slovenskej katolíckej hierarchie, bol toho názoru, že Tiso mal byť dôslednejší, prípadne mal odstúpiť.[63] Tiso však neodstúpil. Ako je známe, sami Židia si želali, aby zotrval na svojom poste.[64]

V marci 1942 vláda podľahla tlaku Nemecka a ministerstvo vnútra začalo s deportáciami židovského obyvateľstva zo Slovenska. Tu treba čestne doznať pravdu: Slováci skutočne verili, že židovskí spoluobčania budú prevezení na územie Poľska do vlastných samosprávnych regiónov, kde si budú spokojne žiť vlastným životom. Slovákov možno obviniť z dôverčivosti, treba však opätovne zdôrazniť, že oni naozaj nevedeli o vyhladzovacích táboroch, do ktorých boli ich židovskí spoluobčania poslaní.

Správy o hrôzostrašnom vražednom zaobchádzaní so židovským obyvateľstvom slovenským vedúcim činiteľom prichádzali z Vatikánu a z iných neutrálnych krajín. Neskôr tie správy potvrdili očití svedkovia, ktorým sa podarilo utiecť. V dôsledku toho Slováci zastavili ďalšie deportácie a približne od leta 1942 nijakých Židov zo Slovenska nedeportovali.[65] Slováci boli v tomto svojom odmietnutí neochvejní a rozhodní. Je veľká škoda, že takto sa nezachovali už pred rokom.

Tragédia slovenského židovstva je jednou z najsmutnejších udalostí slovenských dejín. V tomto smere nemožno a neslobodno ospravedlňovať zlyhanie nikoho ani zakrývať ničiu vinu. Je však skľučujúce, že Slováci sú stále obviňovaní, že nezabránili tomu, čo bolo neodvratné, a nedosiahli

---

[62] *Documents on British foreign policy 1919 – 1939* : *third series,* zv. IV. London : Her Majesty's stationery office, 1951, s. 97.

[63] Konštantín Čulen: *Po Svätoplukovi druhá naša hlava* : *život Dr. Jozefa Tisu*, s. 381.

[64] Arcibiskup Kmeťko vo svojej svedeckej výpovedi pred Národným súdom dňa 6. januára 1947 svedčil: „Viem, že Židia aj mne povedali, že je potrebné, aby Tiso zostal naďalej prezidentom, lebo ak on tam nebude, všetci Židia zahynú do posledného." Porov. *Dr. Jozef Tiso o sebe* : *obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 323.

[65] Gerald Reitlinger: *The final solution* : *the attempt to exterminate the Jews of Europe 1939 – 1945*, s. 385; pre väčšiu presnosť treba poznamenať, že deportácie sa prerušili v júni 1942 a s konečnou platnosťou sa zastavili v októbri 1942.

to, čo bolo nemožné. Preto je žiaduce a spravodlivé uzavrieť túto kapitolu poukázaním aspoň na jednu dôležitú skutočnosť: keby Slovensko boli okupovali Maďari (ako to bolo v prípade Podkarpatskej Rusi) alebo Nemci (ako v prípade Poľska), alebo keby sa bolo stalo protektorátom (ako Čechy a Morava), židovské obyvateľstvo by bol, žiaľ, stihol podobný osud! A navyše treba pripomenúť, že osud židovského obyvateľstva žijúceho vtedy na území Podkarpatskej Rusi, Poľska a Čiech a Moravy bol oveľa horší, nepomerne ťažší, ba tragickejší, než osud židovského obyvateľstva žijúceho na území nezávislého Slovenska. Pre slovenských židovských spoluobčanov bola nezávislosť Slovenskej republiky z oných možných zlých situácií tým najmenším zlom.

Slovenskí katolícki biskupi, ktorí boli počas vojny takí priamočiari v kritike protižidovskej legislatívy a takí odvážni obhajovatelia ľudských práv ako skoro nikto v Hitlerovej Európe, adresovali v tejto súvislosti Predsedníctvu Slovenskej národnej rady 8. januára 1946 tieto slová: „Čomu nemohol zabrániť vládca väčšieho a nezávislejšieho Maďarska vo svojej krajine, Dr. J. Tiso nemohol zabrániť na Slovensku.“[66]

Azda by sme mohli na tieto citované slová nadviazať podobným vyjadrením: Ak raz niekto definoval politiku ako „umenie možného“, Slováci by nemali byť bití a zatracovaní za to, že nedosiahli nemožné.

XI. Zákerné sprisahanie

V auguste 1944 sa na Slovensku odohrala neuveriteľne tragická udalosť – ozbrojená vzbura proti vlastnému štátu.[67] Zárodky tejto tragédie boli zasiate v roku 1943 po porážke nemeckého vojska pri Stalingrade, keď niektorí dôstojníci, ktorí boli naklonení Čechom, ako aj tí politici, ktorí vždy kládli svoje osobné záujmy nad záujmy vlastného národa, začali sa zaoberať možnosťou prejsť od spojenectva s Nemeckom na stranu víťaziacich Spojencov. Do určitej miery boli inšpirovaní tým, čo sa dialo okolo nich: totiž keď sa osud Nemecka ocital v povážlivej situácii, mnohé z krajín, ktoré boli spočiatku na jeho strane (Taliansko, Fínsko, Rumunsko, Maďarsko), sa usilovali uniknúť dôsledkom ne-

[66] Citované in: *Dr. Jozef Tiso o sebe : obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 323; plné znenie listu možno nájsť v dodatku k Mikušovej knihe *Slovakia : a political history 1918 – 1950*, s. 355 – 357.

[67] František Vnuk: *Neuveriteľné sprisahanie*. Middletown PA : Slovák v Amerike, 1964, anglické resumé, s. 201 – 207.

zvratnej porážky a prechádzali k Spojencom. Ale tieto národné štáty, na rozdiel od Slovenska, nevystavili nebezpečenstvu svoju národnú nezávislosť. V prípade Slovákov sa však zamýšľaná zmena rovnala zrieknutiu sa štátnej nezávislosti, teda historicky znamenala urobiť krok späť – obnovenie *statusu quo ante*, teda návrat k nerovnému partnerstvu v spoločnom štáte s Čechmi.

Pre Tisu i pre väčšinu Slovákov bola takáto alternatíva neprijateľným riešením. V ich zmýšľaní štátna samostatnosť bola najvyššou a nedotknuteľnou hodnotou, s ktorou sa nehandluje. Dr. Tiso vo svojom prejave v Prešove 5. septembra 1943 vyhlásil: „Ktokoľvek sa prejaví ako úprimnejší priateľ nášho nezávislého Slovenska než Nemecká ríša, bude mať o to väčšiu úctu a vďačnosť každého slovenského občana."[68] Bola to však márna nádej. V plánoch povojnového usporiadania Európy Spojenci prijali Benešovo riešenie – obnovu „Československa".

Tiso vedel, že postoj Spojencov a Sovietskeho zväzu sa viaže na Benešovo riešenie, vedel i to, že obe eventuality (aj postoj, aj riešenie) sú namierené proti nezávislosti Slovenska. Napriek tomu však neveril, že sa nájde Slovák, ktorý by sa zapojil do takého nepremysleného činu, ktorý by ohrozil základy slovenskej nezávislosti.

Lenže stalo sa! A k tomu riskantnému činu došlo dokonca skôr, než to osnovatelia rebélie proti vlastnému štátu predvídali.

Sprisahanci, ktorí pripravovali povstanie, pozostávali najmä z komunistov a jednotlivcov s pročeskými sympatiami. Pripravovali široký celonárodný *coup d'état* vykonaný Slovenskou armádou. Plánovali zvrhnúť Tisov režim, vyhlásiť obnovenie Česko-Slovenska a „otvoriť" karpatské priesmyky pre Červenú armádu, ktorá postupovala na západ. Ale keď predložili svoje plány Sovietom a žiadali o ich spoluprácu, nepochodili. Sovietskym komisárom sa nepáčilo, že by v pripravovanej akcii oni zohrali iba druhoradú úlohu. A preto v júli a v auguste 1944 zhodili na Slovensko svojich parašutistov, sovietskych partizánov, ktorí sabotážami, svojvoľným ničením a terorizovaním vyvolali koncom augusta 1944 povstanie.

Pripravovatelia povstania nepriamo poskytli výrazné svedectvo o vzťahu národa k svojmu prezidentovi a k štátu, ktorému stál na čele. Slováci sa do povstania nehrnuli, zostávali verní svojmu štátu a svojmu prezidentovi. Aby sprisahanci dosiahli svoj cieľ, neváhali chopiť sa lží a lákať do povstania nepravdivými správami, že „... Nemci idú zlikvidovať nezávislosť Slovákov, že zabili prezidenta Tisu a deportovali

[68] *Slovenská pravda* (Bratislava), 8. septembra 1943.

slovenskú vládu...". Pod týmito zámienkami vyzývali Slovákov chopiť sa zbrane „proti Nemcom".[69]

Dňa 30. augusta 1944 pripadlo Tisovi splniť možno najsmutnejšiu povinnosť v celej jeho politickej kariére. Musel svojmu národu oznámiť, že bolo nevyhnutné požiadať o pomoc Nemcov, aby zbavili Slovensko boľševických partizánov. Partizánske akcie totiž spôsobili rozvrat a vniesli strach a pochybnosti, čo bude ďalej. Aby napätú atmosféru rozptýlil, Dr. Tiso prehovoril do rádia a predniesol uisťujúce vyhlásenie: „Prezident Slovenskej republiky žije a stojí na svojom mieste, vláda plní svoje povinnosti a keď všetci Slováci splnia svoje povinnosti, za niekoľko dní s Božou pomocou budeme mať opäť pokoj na Slovensku."[70]

Ako je známe, na potlačenie vzbury (nazvanej povstanie) bolo treba viac než „niekoľko dní"; v skutočnosti celé dva mesiace tvrdých a krvavých bojov. Slovensko to stálo tisíce ľudských životov, nesmierne utrpenie a veľké materiálne škody. A okrem toho Slováci získali neblahú povesť národa, ktorý povstal proti vlastnému štátu, zriekol sa svojho prirodzeného práva na samostatný život v prospech druhoradého občianstva v umelom štátnom útvare.

Škody spôsobené týmto zákerným sprisahaním boli nenapraviteľné. Pozvané nemecké vojsko v krátkom, neľútostnom boji proti partizánom zmenili Slovensko – túto „oázu pokoja a hojnosti uprostred rozvírenej Európy"[71] – na bojisko. Červenú armádu, o ktorej sa predpokladalo, že príde povstalcom na pomoc, len čo sa nimi pripravovaná akcia začne, ozbrojené vojská nemeckej armády úspešne odrážali na hrebeňoch Karpát. A keď si konečne prerazila cestu naprieč Slovenskom, premenila nešťastnú slovenskú krajinu už druhýkrát v rozpätí siedmich mesiacov na hrôzostrašné bojové pole.

XII. Útek

Červená armáda a rumunské vojská dorazili k východnému okraju Slovenska v januári 1945; 20. januára obsadili Prešov a Košice. Okupáciu krajiny zavŕšili v máji 1945. Žilina padla 30. apríla.

---

[69] Vilém Prečan (ed.): *Slovenské národné povstanie : dokumenty*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966, s. 371.

[70] *Tamže*, s. 372.

[71] Takto charakterizoval Slovenskú republiku evanjelický biskup Fedor Ruppeldt v rozhovore s britským konzulom v Bratislave J. A. Grantom 18. júna 1946. *Public Record Office Archives* (London), FO 371/65808/N2652.

Dňa 25. marca 1945 začal svoju masívnu ofenzívu II. ukrajinský front pod velením maršala Malinovského. Za plienenia, rabovania, znásilňovania a podpaľovania útočné oddiely postupovali smerom na Bratislavu, ktorú obsadili 4. apríla.

Prezident a slovenská vláda opustili Bratislavu asi týždeň predtým. Presunuli sa najprv na západné Slovensko (do Holíča a do Skalice), potom do exilu.

Bol to smutný sprievod. Pozostával z politických funkcionárov a vysokých vládnych úradníkov. K sprievodu sa pridali tisícky intelektuálov, kvalifikovaných odborníkov, ba aj jednoduchých občanov. Tí všetci dávali prednosť neznámemu životu v nehostinnom exile pred životom v obnovenom Česko-Slovensku.[72]

Slovenská vláda prešla do Rakúska, kde dostala dočasný pobyt v benediktínskom kláštore v Kremsmünsteri, neďaleko mesta Linz. Odtiaľ Tiso ako prezident Slovenskej republiky adresoval slovenskému ľudu svoj posledný rozhlasový prejav. Bolo to koncom apríla, to už krajinou prehrmela Červená armáda a Slovensko bolo pozbavené nezávislosti. V svojom príhovore rodákom prezident Tiso hodnotil dielo, ktoré spolu dosiahli a ktoré bolo v troskách. Ale ani v tejto ťažkej chvíli nestrácal životný optimizmus. V rozlúčkovej reči povedal:

„Stojí pred nami ťažká úloha. Pracovať preto budeme – vy doma a my v zahraničí – ďalej, kým sa svetová mienka znovu prajne neprikloní k prirodzeným snaženiam slovenského národa, aby bol Slovák výlučným pánom svojho domova a vládol výlučne na svojom a po svojom. V tom nech nám dobrotivý Pán Boh pomáha.“[73]

Tiso nechcel padnúť do rúk boľševikov, lebo vedel, aký osud by ho tam čakal. Očakával, že viac súcitu a porozumenia nájde u Američanov. Preto koncom apríla odišiel z Kremsmünsteru do Mníchova, kde chcel nadviazať kontakt s kardinálom Michaelom von Faulhaberom. Ale prv než sa dostal do Mníchova ho niekto udal a americká vojenská polícia ho zadržala ako podozrivého politického previnilca. Bol vo viacerých zajateckých táboroch, kde bol vystavený ponižovaniu a zlému zaobchádzaniu (najmä zo strany maďarských Židov, nedávno prepustených z nemeckých koncentračných táborov).[74]

Len čo sa česko-slovenská vláda dozvedela, kde sa Tiso nachádza, hneď žiadala Spojencov o jeho vydanie. Briti a Francúzi boli ochotní

---

[72] Joseph M. Kirschbaum: *Slovakia : nation at the crossroads of Central Europe*, s. 298 – 300.

[73] Konštantín Čulen: *Po Svätoplukovi druhá naša hlava : život Dr. Jozefa Tisu*, s. 496 – 497.

[74] *Tamže*, s. 292 – 293.

udeliť Tisovi právo politického azylu, ale Američania na naliehanie Čechov, ktorých podporovali Sovieti, žiadosti vyhoveli a odovzdali Tisu česko-slovenským justičným orgánom.

A keď už ideologickí a politickí nepriatelia mali Dr. Tisu vo svojej moci, chceli ho exemplárne potrestať; nielen za jeho údajné zločiny, ale aj za ich vlastné politické chyby, ktoré viedli k uzavretiu Mníchovskej dohody a k následnému pádu Česko-Slovenska. V osobe Tisu mali dostať Slováci tvrdú lekciu!

Dr. Beneš sa vo svojom londýnskom exile stal nezmieriteľným „slovakofóbom". Všetkých Slovákov označil za zradcov, prípadne za potenciálnych zradcov, a strojil hromadnú pomstu.[75] Urobil veľmi málo na skrotenie retribučného súdnictva, ktorého krutosť a zúrivosť premenila povojnové Slovensko na jedno veľké väzenie. V roku 1945 bolo vo väzení 22 000 podozrivých osôb.[76] Ak odrátame ženy, deti a 3 000 utečencov, ktorí unikli uväzneniu, zvoliac si radšej život v exile, dospejeme k záveru, že to bola každá štyridsiata osoba. Nie vysluhovanie spravodlivosti, ale teror a kruté násilie boli nástrojmi ľudového súdnictva. A jeho cieľom bolo trestať a zastrašovať Slovákov, aby si zapamätali, kde je ich miesto.

Mierne odsúdenie alebo omilostenie Dr. Tisu v takejto atmosfére strachu a nenávisti by sa bolo považovalo za vlastizradu. Prezident Dr. Beneš žiadal ten najvyšší trest. Na celom Slovensku sa vedelo, čo povedal delegácii Slovenskej národnej rady, ktorá ho navštívila na jeho letovisku v Topoľčiankach: *„Tiso musí viset*."[77]

Bolo potrebné zosnovať plán a pripraviť proces. Jeho českí protivníci vedeli, že Tisu ako prezidenta i ako kňaza úprimne milovala a ctila väčšina Slovákov. Preto mali obavy, že zinscenovaný proces s Tisom na Slovensku by mohol vyvolať nepokoje. To bol dôvod, prečo spočiatku všetky informácie o vydaní Tisu uchovávali v tajnosti[78] a je veľmi pravdepodobné, že ho chceli tajne odsúdiť niekde v Česku.

---

[75] Roman Kaliský: Národ s dedičným hriechom? In: *Kultúrny život* (Bratislava), 1966, č. 50, s. 3.

[76] Igor Daxner: *Ľudáctvo pred Národným súdom* : *1945 – 1947*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1961, s. 31.

[77] Konštantín Čulen: *Po Svätoplukovi druhá naša hlava* : *život Dr. Jozefa Tisu*, s. 304.

[78] Predseda Národného súdu Dr. Igor Daxner píše, že súd sa o vydaní Tisu dozvedel len z tlače a českí činitelia neboli ochotní odovzdať ho slovenskému Národnému súdu. Pozri *Ľudáctvo pred Národným súdom* : *1945 – 1947*, s. 114.

Slovenskí komunisti však trvali na Tisovom verejnom súde na Slovensku. Mysleli si, že nepríjemnosti a znepokojenie, aké Tisov súd spôsobí Demokratickej strane, ich politickému partnerovi v Národnom fronte, stojí za riziko.

A tak na naliehanie komunistov 28. októbra 1945 doviezli Tisu do Bratislavy v putách ako zločinca. Tento potupný návrat bývalého prezidenta, ktorý bol pre slovenský národ symbolom štátnej samostatnosti, podnietil mnohé demonštrácie, najmä medzi vysokoškolskými študentmi. Ale polícia bola na takéto eventuality pripravená a demonštrácie brutálne potlačila.[79]

XIII. Proces

Začiatok procesu s Dr. Jozefom Tisom bol naplánovaný na koniec roka 1945. Potom sa preložil na marec 1946 a začal sa až 2. decembra 1946, teda fakticky o rok neskôr.[80] Dôvodov pre odklad bolo veľa; najzávažnejším z nich boli bezpečnostné opatrenia, ktoré mali zabrániť nepokojom a demonštráciám. Dlho pred procesom a ešte viac počas neho komunisti opakovane rezolútne vyhlasovali, že Tiso musí byť popravený. S rovnakou rozhodnosťou všetky umiernené a demokratické sily slovenského národného spoločenstva bojovali za to, aby bol Tiso zbavený viny. Tisov proces bol nepochybne najexplozívnejšou záležitosťou v období povojnového Slovenska. Predseda Národného súdu Dr. Igor Daxner napísal, že dostal okolo 4 000 varovných listov, v ktorých ho žiadali, aby Tisovi nijakým spôsobom neublížil.[81]

V súvislosti s procesom hodno uviesť niekoľko zaujímavých faktov. Súdne konanie sa začalo 2. decembra 1946 a skončilo sa 19. marca 1947. Bolo vypočutých asi 200 svedkov. Stenografické záznamy z pojednávaní pozostávajú z 8 000 strojom písaných strán a všetky dokumenty, výpovede svedkov a iný súdny materiál týkajúci sa procesu vážil 700 kilogramov. Napriek tomu, že išlo o verejný proces, vstup na súdne pojednávania bol obmedzený asi na 50 (!) osôb, procesu sa mohli zúčastniť iba súdni reportéri a novinári (zväčša Česi).[82] Spolu s Tisom boli súdení aj dvaja

---

[79] Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*, s. 134.

[80] Igor Daxner: *Ľudáctvo pred Národným súdom : 1945 – 1947*, s. 103.

[81] *Tamže*, s. 102.

[82] *Tamže*, s. 168 – 169; dokonca aj akreditovanému novinárovi, ktorý nespĺňal Daxnerove želania, sa zabránilo byť na výsluchu. V tomto ohľade stojí za povšimnutie prípad

ďalší predstavitelia (označení za spoluvinníkov): Alexander Mach (minister vnútra) a Dr. Ferdinand Ďurčanský (*in absentia*).

Hoci bol slovenský národ pozbavený základného politického práva, a tak nesmel prejaviť svoje pravé cítenie, bol pevne rozhodnutý vyjadriť svoju nespokojnosť nad týmto teatrálnym výjavom politickej pomsty. Keďže v tom čase boli povolené len dve politické strany (Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana, ktoré sa delili o moc v jednotnom Národnom fronte Čechov a Slovákov) a ani jedna z nich nezastupovala autentické zmýšľanie väčšiny národa, Slováci vyjadrili svoje žiadosti i protesty prostredníctvom svojich biskupov. V Pamätnom liste slovenských biskupov z 8. januára 1946 adresovanom Slovenskej národnej rade sa poukazovalo na to, že: „Dr. Tiso bol vždy kňaz horlivý, bezúhonného života. Vo svojej rozsiahlej aktivite usiloval sa pracovať pre dobro celku a osobne sa neobohacoval... Väčšina slovenského národa je s nami presvedčená, že úmysly Dr. Jozefa Tisu pri verejnej činnosti boli tie najlepšie.“ Ďalej sa v Pamätnom liste písalo o vážnosti situácie, ktorá – ak by sa neriešila s porozumením – mohla by vážne naštrbiť budúce slovensko-české vzťahy: „Riešenie jeho osobnej otázky bude mať ďalekosiahly vplyv na zmýšľanie a správanie sa slovenského národa voči obnovenej Československej republike a jej predstaviteľom.“[83]

S blížiacimi sa všeobecnými voľbami (avizovanými na máj 1946) Demokratická strana Slovenska v snahe získať hlasy slovenských katolíckych voličov uzavrela so zástupcami slovenských katolíkov koncom marca dohodu, neskôr nazvanú Aprílová dohoda. Jej tajný dodatok obsahoval štyri dôležité body – ústupky. Prvý z nich údajne stanovoval, že Dr. Tiso bude prepustený z vyšetrovacej väzby na slobodu, alebo ak tam zostane, bude sa s ním zaobchádzať ohľaduplne a zhovievavo.[84] Znamenalo to, ak by aj bol odsúdený, vzápätí bude omilostený a bude mu umožnené utiahnuť sa do kláštora. Uistenia tohto druhu dali predstavitelia Demokratickej strany biskupom, ktorých však zároveň požiadali, aby prehovorili ľud nevyvolávať v Tisovej záležitosti incidenty rozličného druhu.[85]

A. Pakana, ktorý bol reportérom denníka *Čas* a na ktorého Daxner naráža vo svojej knihe (s. 132 – 135).

[83] Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*, s. 134 – 135.

[84] Jaroslav Čelko: Politické machinácie katolíckeho kléru na Slovensku v rokoch 1945 – 1948 : pokus o vytvorenie katolíckej politickej strany. In: *Historický časopis* (Bratislava), roč. 8, 1960, č. 1, s. 104 – 106.

[85] Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*, s. 140.

Súd sa začal čítaním obžaloby (samotný dokument obžaloby bol dlhý, jeho prečítanie zabralo celý deň). V ňom bol Dr. Tiso obvinený zo 113 zločinov, z ktorých každý – ako sa tvrdilo – zaslúžil si trest smrti. Súd potom štyri mesiace vypočúval množstvo svedkov a robil všetko pre to, aby diskreditoval obžalovaného, jeho politiku a celú myšlienku nezávislosti Slovenska.[86]

Tlač a rozhlas obšírne referovali o procese, ale informácie boli upravované a cenzurované, fakty boli často prekrútené. Toto sa najvýraznejšie ukázalo v prípade svedectva arcibiskupa Kmeťka. Dr. Karol Kmeťko, ktorý vypovedal 6. januára 1947, patril k najprominentnejším svedkom celého procesu. V svedectve, ktoré vošlo do histórie, tento vysoký cirkevný hodnostár vyhlásil, že 90 percent Slovákov privítalo nezávislosť a v Tisovi videlo záchrancu pred útokmi nacistickej ideológie.

Kmeťkove výpovede o Slovenskom štáte, o samostatnej Slovenskej republike, boli verným odrazom úprimného cítenia ľudu. V tomto zmysle vyzneli aj jeho záverečné slová, keď mal charakterizovať krátke obdobie samostatného života vo vlastnom štáte. Povedal: „Je to akási všeobecná medzinárodná zásada. Možno si predstaviť taký národ, ktorý by nežiadal samostatnosť? ... Slovenský štát bol desaťkrát lepšia alternatíva ako protektorát... Tiso to bola po Svätoplukovi naša druhá hlava... (Dnes) jediný možný útvar, v ktorom slovenský národ môže žiť a pokojne sa vyvíjať, je Česko-slovenská republika. Ale keby bola aj teoretická možnosť samostatnosti Slovenska, mohli by sme byť samostatní. Hovorím, ak je to možné, sme za to.“[87]

Tlač prekrútila Kmeťkovo svedectvo a referovala o ňom, akoby bolo vyhrotené proti Tisovi a zaujaté proti Slovenskému štátu. Na to *Katolícke noviny*, vtedajší oficiálny týždenník Katolíckej akcie, uverejnili Kmeťkovo svedectvo v plnom znení a národ mohol vidieť, ako sa manipuluje s faktmi a ako sa deformuje pravda.

Nezáležalo na tom, aká dlhá bola procesia svedkov, ani na tom, na ktoré nové zákony sa súd odvolával, v očiach ľudu bol Tiso nevinný. Jeho nezištný patriotizmus, oddanosť povinnostiam, otvorenosť a úprimnosť presvedčivo obstáli aj pod tým najtvrdším náporom vyšetrovateľov a sudcov, o ktorých nikto nikdy nebude tvrdiť, že boli nestranní a súdili spravodlivo.

---

[86] Konštantín Čulen: *Po Svätoplukovi druhá naša hlava* : *život Dr. Jozefa Tisu*, s. 316 – 336.

[87] *Tamže*, s. 370 – 378.

Ako sa dlhý proces blížil ku koncu, bolo čoraz jasnejšie, že výsledkom bude vopred určený záver: Tiso – a v jeho osobe celá myšlienka nezávislosti Slovenska – musí byť odsúdený na smrť.[88] Prokuratúra v úzkej spolupráci s predsedom Národného súdu viedla prípad po vopred určenej línii, pričom ignorovala a nebrala do úvahy priaznivé výpovede svedkov, ale stavala na tej časti svedectiev, ktoré poškodzovali obžalovaného. Komunistická tlač písala so zúrivosťou a s rozhorčením o „zúčtovaní s nebezpečnou ideológiou" a otvorene požadovala, aby rozhodnutie súdu „bolo aktom pomsty a odvety".[89] Tieto vonkajšie nátlaky a otvorené pokusy o ovplyvnenie súdu pokračovali aj napriek tomu, že súdni obhajcovia Dr. Tisu na ne poukazovali a protestovali proti nim.

Všetci traja sudcovia obžaloby (Juraj Šujan, Ľudovít Rigan a Anton Rašla) vo svojich záverečných prejavoch 13. a 14. marca 1947 žiadali pre Tisu trest smrti obesením. Tisovi obhajcovia žiadali milosť, poukazujúc okrem iného na to, že tvrdý trest môže mať vážne následky jednak na vzťahy medzi Slovákmi a Čechmi, a jednak na vzťahy medzi katolíkmi a evanjelikmi. Ďalej upriamili pozornosť súdu na skutočnosť, ako zhovievavo posudzoval český Národný súd bývalých členov protektorátnej vlády.[90]

Najzávažnejším momentom celého procesu bola Tisova reč, ktorú predniesol na svoju obhajobu 17. marca 1947. V jedenásťhodinovom prejave zosumarizoval nielen svoju celoživotnú činnosť, ale povedal aj to, čo mu zabránili vysvetliť a rozviesť počas vypočúvania.[91]

---

[88] V predvečer súdneho konania vyšiel v katolíckom mesačníku *Nová práca* článok Dominika Mancu, ktorý analyzoval politické procesy v minulosti a vykreslil ich paralelu s prítomnosťou. Autor poukázal na to, že cieľ bol vždy ten istý: likvidácia politického oponenta. Komunistická a česká tlač reagovali prudko a autor článku bol prenasledovaný. Je pozoruhodné, že v roku 1961 sami komunisti priznali, že Dr. Manca charakterizoval situáciu správne a pravdivo. Historik v službách režimu otvorene napísal, že „pre Dr. Beneša (vtedajšieho prezidenta Česko-Slovenska) odsúdenie Tisu nebola len záležitosť osobnej prestíže, ale aj definitívne zúčtovanie s politickým oponentom". Pozri Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*, s. 156 – 157.

[89] *Pravda* (Bratislava), 4. marca 1947.

[90] Tam neboli udelené nijaké tresty smrti a v prípade niektorých ministrov, ako napr. ministra financií Josefa Kalfusa, súd vyniesol oslobodzovací rozsudok. Pozri článok „Mierne tresty zradcovským protektorátnym ministrom" in: *Pravda* (Bratislava), z 2. augusta 1946.

[91] Jeho reč sa zo Slovenska prepašovala a teraz je k dispozícii v slovenčine (*Dr. Jozef Tiso o sebe* : *obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*) a v nemeckom preklade (*Die Wahrheit über die Slowakei*).

Nerobil si žiadne ilúzie o účinku svojej obhajobnej reči na prítomných. Vedel, že mysle sudcov ňou nezmení ani ich srdcia neobmäkčí; vedel i to, že jeho reč sa v svojom plnom znení nedostane na verejnosť; a ak sa vôbec niečo z nej uverejní, tak to bude poriadne scenzurovaná verzia. Hneď na začiatku uviedol, že dávno predtým, než sa proces začal (10. októbra 1946), bolo mu povedané: „Musíte byť odsúdený, aby ste už viac nemohli politizovať."[92] Napriek tomu využil príležitosť, ktorú mu súd poskytol, aby znova sformuloval svoje politické krédo, vysvetlil svoj postoj k jednotlivým bodom obžaloby, ktoré boli voči nemu vznesené, a predovšetkým znova zdôraznil právo Slovákov na nezávislosť. Urobil tak úprimne a zanietene, najmä v záverečných vetách svojej reči:

„Jednotlivci pominieme, národ ale zostane a bude žiť ďalej, lebo taká je vôľa Stvoriteľa a Osnovateľa prirodzeného zákona. A preto praktickým prejavom tohto zákona je a zostane to staré: Slovensko Slovákom.

Celé a nedeliteľné a bezvýhradne v odbore štátoprávnom, kultúrnom, hospodárskom a sociálnom, aby samostatný národ slovenský bol živým nositeľom všetkej moci a užívateľom všetkého toho, čo obsahuje a reprezentuje slovenská krajina."[93]

Tisovou rečou dospel celý proces k svojmu vyvrcholeniu. Ako sa dalo očakávať, po žiadosti žalobcov o trest smrti sa konali veľké protičeské a protikomunistické demonštrácie v Piešťanoch, v Chynoranoch, v Novom Meste nad Váhom, v Ostraticiach či inde.[94] Komunisti sa rýchlo pokúsili zorganizovať protidemonštrácie, ale podarilo sa im zohnať dosť ľudí len na jednu, a to 21. marca 1947 v Bratislave.

Po Tisovej obhajobnej reči bol súd odročený na 19. marca (lehota bola tridsať dní), keď sa malo konať posledné zasadanie a vyniesť konečný výrok. V priebehu týchto 30 dní v celej krajine vládlo silné politické napätie. Slovenská katolícka hierarchia, mnohí zodpovední politickí vodcovia a prominentní verejní činitelia robili všetko pre to, aby upokojili obyvateľstvo. Súčasne hľadali cesty a spôsoby ovplyvniť držiteľov politickej moci, aby pristupovali k prípadu so zhovievavosťou a s porozumením. Komunisti zasa nástojili na prísnom, exemplárnom potrestaní; mierny trest označovali za „fašistické machinácie proti republike".

---

[92] *Dr. Jozef Tiso o sebe : obhajobná reč pred tzv. Národným súdom v Bratislave dňa 17. a 18. marca 1947*, s. 10 – 11.

[93] *Tamže*, s. 338.

[94] Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*, s. 145.

Keďže predseda Národného súdu a dvaja z troch sudcov – žalobcov boli komunisti, nebolo prekvapením, že výrok súdu 15. apríla 1947 znel: trest smrti obesením. Hoci sa takýto trest nevylučoval, správa šokovala celé Slovensko. Aby sa predišlo vzbure, na Slovensko sa presunuli (pod zámienkou manévrov) české vojenské posádky a polícia spolu s ľudovými milíciami urobila „patričné bezpečnostné opatrenia".

Tisovi zostávala už len nádej: požiadať prezidenta Beneša o milosť. Bola to veľmi slabá nádej, keďže to bol práve Dr. Beneš, ktorý ho vyhlásil za vinného už pred procesom a žiadal preňho najvyšší trest, trest smrti. Žiadosť o omilostenie odsúdeného postúpila prezidentovi Benešovi česko-slovenská vláda a prezident mal konať v súlade s jej odporúčaním. V ústrednej vláde iba šesť členov (z dvadsiatich troch) hlasovalo za udelenie milosti, ostatní hlasovali za odmietnutie. Prezident mohol ešte stále uplatniť svoj vplyv, ako to sľúbil viacerým slovenským politikom.[95] Ale Dr. Beneš svoj sľub nedodržal a Tisovu žiadosť o milosť zamietol. Urobil tak napriek početným intervenciám v prospech Tisu (msgr. Forni z pražskej nunciatúry, všetci slovenskí katolícki biskupi, evanjelický biskup Čobrda, mnohí politici i ďalšie prominentné osobnosti verejného života a stovky jednoduchých ľudí žijúcich na Slovensku a v zahraničí).[96] A tak bol Tisov osud spečatený.

Posledné scény tejto bolestnej drámy sa udiali v najväčšej tajnosti. Len 20. apríla 1947 si Slováci mohli prečítať neosobnú správu o posledných hodinách svojho prezidenta. V suchom novinárskom žargóne znela takto:

„Povereníctvo vnútra vydalo túto úradnú správu: V piatok 18. apríla o 5.30 hod. bol vykonaný trest smrti povrazom nad Dr. Jozefom Tisom, ktorého odsúdil Národný súd v Bratislave. Menovaný žiadal udelenie milosti, ktorá mu udelená nebola, a v dôsledku toho rozsudok Národného súdu bol vykonaný.

Dr. Jozef Tiso bol popravený v piatok o 5.30 hod. Prítomní lekári konštatovali smrť za sedem minút.

Vo štvrtok oznámili Dr. Tisovi rozhodnutie o zamietnutí žiadosti o milosť. Dr. Tiso prijal správu pokojne. Potom prijal návštevy svojich príbuzných, s ktorými sa rozlúčil. Odsúdený nespal celú noc, ktorú strávil v prítomnosti kňaza kapucínskeho rádu a modlil sa s ním. Vo štvrtok do 22. hod. boli u Dr. Tisu obidvaja jeho obhajcovia Dr. Žabkay

---

[95] Bývalý predseda Slovenskej národnej rady Dr. Jozef Lettrich píše: „Tak pred procesom, ako aj potom, keď sa začal, prezident [Beneš] sľúbil, že v prípade trestu smrti udelí milosť." Jozef Lettrich: *History of Modern Slovakia*. New York : Praeger, 1955, s. 244.

[96] Vilém Prečan: *Slovenský katolicizmus pred Februárom 1948*, s. 151 – 154.

a Dr. Grečo. Na popravu išiel odsúdený pokojne a modlil sa. Pri výkone exekúcie sa stále modlil a odpovedal latinsky na modlitby kňaza. Na poprave bol prítomný vedúci štátny zástupca, delegovaný sudca Národného súdu v Bratislave, dvaja úradní lekári, niekoľko úradných osôb a Tisovi obhajcovia."[97]

XV. Mučeník za národ

Dosah Tisovej popravy bol otrasný a jej účinok ďalekosiahly a dlhotrvajúci. Vďaka preventívnym opatreniam a oneskorenému oznámeniu nedošlo k celonárodnej vzbure. Len čo sa rozšírila zvesť o Tisovej smrti, po celom Slovensku sa rozozvučali zvony, slúžili sa zádušné sväté omše, na ktorých sa zúčastnilo veľa veriacich, a ľudia sa obliekli do čierneho na znak národného smútku. Mnoho osôb bolo zadržaných, najmä spomedzi slovenskej mládeže.

Tisu pochovali tajne na katolíckom cintoríne v Bratislave. Keď sa o tom široká verejnosť dozvedela, ľudia začali na Tisov hrob nosiť kvety napriek tomu, že polícia im v tom zabraňovala. Miesto Tisovho posledného odpočinku bolo stále pokryté kvetmi a prakticky sa stalo pútnickým miestom.[98]

Ľudia za Tisovu smrť vinili na prvom mieste komunistov a Čechov. Ale ich hnev sa obrátil aj proti Demokratickej strane, ktorá vďaka podpore katolíkov získala v predchádzajúcich voľbách (v máji 1946) 62 % hlasov. Za túto podporu vedúci stranícki predstavitelia sľúbili, že budú chrániť základné záujmy slovenského katolicizmu. Pokiaľ ide o Tisov proces, tam budú jednak nástojiť na umiernení, jednak vynaložia všetko úsilie na to, aby v prípade odsúdenia bol oslobodený a mohol sa utiahnuť do kláštora. Skutočnosť však naznačuje, že v záujme vlastného politického oportunizmu predstavitelia Demokratickej strany nekonali tak neohrozene ani tak odvážne, ako sľúbili i mohli a podľahli zastrašovaniu komunistov a Čechov.[99] Za toto svoje vlažné stanovisko draho zaplatili.

---

[97] *Čas* (Bratislava), 20. apríla 1947.

[98] V anglickej pôvodine sa nachádza aj veta: *Vládne kruhy sa zhrozili nad tým, čo sa okolo hrobu dialo, a preto nariadili mŕtvolu vykopať a spáliť. Popol rozsypali na neznámom mieste.* – Bola to nepotvrdená informácia, ktorá v prvých desaťročiach po poprave kolovala medzi ľuďmi. Ako sa neskôr ukázalo, nebola pravdivá. Telesné pozostatky Dr. Tisu ležali v hrobe na Martinskom cintoríne v Bratislave až do roku 2007, keď boli exhumované a podstatná časť z nich bola prenesená do krypty nitrianskej katedrály.

[99] František Vnuk: Demokratická strana a poprava Dr. J. Tisu. In: *Literárny almanach Slováka v Amerike 1965* (Middletown PA), s. 83 – 88.

Keďže boli obvinení z tichého spolupáchateľstva na trestnom čine, ktorého sa dopustili na Tisovi, takmer z jedného dňa na druhý stratili dôveru a podporu slovenských katolíkov. Keď sa ľudia dočítali v oficiálnom denníku Demokratickej strany *Čas* o Tisovej smrti, okolo 40 000 predplatiteľov zrušilo predplatné.[100] V nasledujúcich mesiacoch sa Demokratická strana úplne rozpadla.

Najtvrdšou lekciou z tejto smutnej udalosti však bolo poznanie, že nielen Demokratická strana, ale každá slovenská strana, politická organizácia alebo inštitúcia je v konečnom dôsledku bezmocná, pretože napriek všetkým sľubom a zárukám pražská vláda môže kedykoľvek svojvoľne presadiť čo chce. Inými slovami, akékoľvek spojenie Slovákov s Čechmi vrátane vychvaľovaného spolužitia na princípe „rovný s rovným" v praxi znamená, že Slováci sa musia podriadiť Čechom.[101]

Tisova smrť bola pre Slovákov výstražným poučením. Nie však v tom zmysle, ako to zamýšľal Dr. Beneš a ako to zamýšľali aj komunisti. Ako varovne predpovedali mnohí rozvážni jednotlivci, poprava prehĺbila priepasť medzi Čechmi a Slovákmi. Mŕtvy Tiso sa stal väčšou hrozbou než živý. Vatikánsky denník *L'Osservatore Romano* správne poukázal na to, že Tisovou popravou sa stratila príležitosť na zmierenie sa oboch národov:

„Nech už je vykonanie rozsudku spravodlivým potrestaním vinníka, ako to tvrdí jedna strana, alebo politickou pomstou, ako to tvrdí druhá strana, isté je, že udelenie milosti bolo by účinne prispelo na posilnenie zväzkov medzi Čechmi a Slovákmi. Národ je už presýtený vojnou, nenávisťou a rozkolom. No vykonanie rozsudku značne oslabilo príležitosť k uspokojeniu myslí v Česko-slovenskej republike."[102]

Pre Slovákov doma i za hranicami sa Dr. Tiso stal mučeníkom nezávislosti Slovenska, symbolom stratenej štátnej samostatnosti, ikonou oslobodzovacieho boja. Jeho proces, jeho smrť a jeho posledné posolstvo sa nezmazateľne zapísali do myslí slovenského národa vrátane jeho budúcich generácií. Predpovedal to Vatikánsky rozhlas, ktorý odvysielal

---

[100] Igor Daxner: *Ľudáctvo pred Národným súdom* : *1945 – 1947*, s. 173.

[101] Veľmi jasne sa to ukázalo v máji 1947: Slovenská národná rada frustrovaná krvilačnými prečinmi Dr. Igora Daxnera sa rozhodla zbaviť ho postu predsedu Národného súdu. Ale pražská vláda, ktorá zjavne schvaľovala Daxnerovu násilnícku taktiku, anulovala príkaz Slovenskej národnej rady a nariadila Dr. Daxnerovi, aby zostal. Tak sa aj stalo. Daxner vo funkcii zostal a Slovenská národná rada nijako nemohla nariadenie vlády zmeniť.

[102] Pozri *Katolícke noviny* (Bratislava), roč. 62, č. 17, 27. apríla 1947, s. 3.

nasledujúci výrok o Tisovej obeti: „Dr. Tiso ako mučeník lásky k svojej krajine bude naďalej žiť v národe.“[103]

V tejto súvislosti je vhodné uzavrieť načrtnutý Tisov životopis krátkym zhrnutím. Zdá sa, že nasledujúce zhodnotenie osobnosti Tisu rakúskym autorom Michaelom Pfliegerom vystihuje v dostatočnej miere jeho politický životný príbeh:

„Tiso bol synom ľudu, uprostred ktorého bol kňaz nielen duchovným, ale aj politickým vodcom. Bol to dôsledok toho, že po niekoľko storočí sa tomuto ľudu odopierala nezávislosť, panovali tu podmienky, istým spôsobom podobné tým, čo sa diali v Írsku, takže aj slovenský spoločensko-politický vývoj bol iba ich logickým dôsledkom. Nezávislosť Slovákov – politický slovný obrat používaný v priebehu predchádzajúcich dvadsiatich rokov – sa stala možnosťou v dôsledku politickej hry Veľmocí a on, Tiso, len zrealizoval želanie národa na krátke obdobie šiestich rokov.

Hoci mnohí o tom nevedeli, kým bol prezidentom, ostával zároveň každým úderom svojho srdca aj kňazom alebo presnejšie – duchovným pastierom. Každú nedeľu opustil vládnu rezidenciu v Bratislave a stal sa jednoduchým pastierom na vidieku, milovaným synmi a dcérami svojho národa, ktorí mu vzdávali hold ako svojmu národnému hrdinovi. Keď sedel vo väzení v Bratislave, štyristo jeho verných ovečiek, nezávisle od seba, mu denne prinášalo poživeň, aby bolesťou morený muž netrpel väzenskou diétou.

Sudcovia, ktorí nemali zmysel pre slušnosť a úctu voči idealistovi a tobôž nie voči kňazovi, odsúdili ho na smrť obesením. Im nezáležalo na tom, ako sa svojím verdiktom dotknú lásky jeho ľudu.“[104]

Človeka možno zabiť, ale nikdy nie idey a ideály, pre ktoré ho zavraždili. V dejinách sú nespočetné príklady víťazných hnutí, kréd a ideológií, ktoré nemohol zničiť ani sústredený nápor „žalárov, ohňa a meča“. Slovenský národ sa nevzdal svojho práva na samostatný život ani vtedy, keď bol jeho štát násilne zlikvidovaný, jeho vodcovia zabití a stúpenci prenasledovaní. Všetko toto urobilo boj za nezávislosť ešte naliehavejším, pretože ak bola myšlienka hodná toho, aby za ňu niekto zomrel, je hodná toho, aby sa za ňu bojovalo.

---

[103] Vatikánsky rozhlas, odvysielané 28. apríla 1947.

[104] Michael Pflieger: *Priestly existence*. Z nemčiny preložil Francis P. Dinneen. Westminster MD : Newman Press, 1957, s. 279 – 280.

Dr. Tiso je dvadsať rokov po svojej smrti stále živý.[105] Jeho meno denne zaznieva na perách jeho nasledovníkov i protivníkov, články a knihy o ňom, o jeho politike, o jeho filozofii sa píšu na oboch stranách železnej opony, píšu ich jeho priatelia aj nepriatelia.

Bez viditeľných výsledkov nevyzerá súčasná situácia slovenského národa veľmi sľubne. Národ nemá svoj štát, žije v stave politického poddanstva, ale žije aj v nádeji. Jestvujú priame náznaky, že ideu samostatnosti sa nepodarilo zahlušiť a udusiť. Živo vibruje ďalej a Slováci, po druhej dvadsaťročnej skúsenosti, ktorú nadobudli v Česko-Slovensku, sa opätovne presvedčili, že niet nad nezávislosť, že za ňu neexistuje žiadna náhrada. Pre Slovákov žijúcich v zahraničí je obeta Dr. Tisu zdrojom sily a viery, že nezávislé Slovensko s vládou „ľudu, prostredníctvom ľudu, pre ľud" sa raz opäť objaví na mape Európy.

[105] Tento krátky životopis bol písaný v roku 1967. Nasledujúce riadky treba teda chápať vo svetle situácie, aká bola v tom čase.

Slovenský prezident

Rudolf Dilong

Jedného mali sme
za tisíc rokov,
i toho uvrhli
kati do okov.

Jediný vládca náš
od Svätopluka,
i toho zabila
vražedná ruka.

On nám vlasť slobodnú
po rokoch vrátil,
krv za ňu musel dať,
smrťou ju platil.

Ani mu nedali
slovenskej zeme.
Nech si v nej po smrti
oddýchne, zdrieme.

Ani mu nedali
pohrebu, kňaza.
Nehorel plameň sviec,
ni s ružou váza.

Ani ľud nemohol
vzkríknuť pre mdlobu,
ani sa nesmel ísť
vyplakať k hrobu.

A národ potichy
len stáť môže.
Chráňte nás, nebesá,
pomôž nám, Bože.

Rudolf Dilong (1905 – 1986) : *zborník o živote a diele k básnikovej storočnici.* Zostavil Jozef M. Rydlo. – Bratislava : Libri Historiæ, 2009, s. XLIV.

Kňaz Tiso

Gorazd Zvonický

Blahoslavený, kto sa nezaknísal
a stál jak Tiso, keď dopíjal kalich
a zatváral svoj mučenícky misál...

Ó, aprílové mraky!... Víchor hnal ich
nad naše duše... Kto stál hromozvodom
v tom hromobití velikášov malých?

Kňaz Tiso! On bol sviecou pred národom,
hromničkou svätou, z ktorej na smrť chorý
nespúšťa zrak... Bol jeho jasným bodom,

o ktorom sa dnes doma nehovorí,
ani nenačim, lebo do sŕdc vrastá,
je teplom krbu, vatrou na pohorí.

I zaprisahám otcov na kríž: Sčasta
čítajte jeho záveť pred obrazom,
nech vaše deti sajú jak med z plásta

protiliek na lož, súcit voči plazom
a čistú pravdu o zhanenej snahe,
že bol nám otcom, sprievodcom a kňazom

a čistou žertvou za Slovensko drahé!

Gorazd Zvonický: *S ukazovákom na mraku* : *verše.* Úvodné slovo J. C. Hronský. – Buenos Aires : Eduard Štanga, 1958, s. 75.

B

Beneš, Edvard 19, 20, 21, 37, 41, 43, 45
Beniak, Valentín 5, 6
Bernolák, Anton 11
Bolívar, Simon 10

Č

Čelko, Jaroslav 39
Čobrda, Vladimír P. 43
Čulen, Konštantín 15, 17, 32, 36, 37, 40

D

Daxner, Igor 37, 38, 39, 45
Dilong, Rudolf 5, 48
Dinneen, Francis P. 46

Ď

Ďurčanský, Ferdinand 26, 30, 39
Ďurica, Milan S. 24, 25, 31

F

Faulhaber, Michael von 36
Forni, Raffaele 43

G

Gándhí, Mahátma 10
Grant, John A. 35
Grečo, Martin 44

H

Hitler, Adolf 19, 24, 25, 26, 33
Hlinka, Andrej 12, 13, 16, 17, 18, 20
Hoensch, Jörg K. 19, 24
Hronský, Jozef Cíger 49

CH

Chaloupecký, Václav 13

J

Jedličková, Marta 55
Jehlička, František 18

K

Kalfus, Josef 41
Kaliský, Roman 37
Kirschbaum, Joseph M. 11, 26, 27, 36
Kmeťko, Karol 16, 32, 40
Konštantín (Cyril), sv. 11
Košiar, Ján 55
Kramer, Juraj 17, 18, 20
Krčméry, Karol 16

L

Lacko, Michal 11
Lettrich, Jozef 43
Lipták, Ľubomír 30

M

Macartney, Carlile A. 14, 19

Mach, Alexander 30, 39
Malinovskij, Rodion J. 36
Manca, Dominik 41
Masaryk, Tomáš G. 12, 16, 19, 31
Mederly, Karol 28
Medvecký, Karol A. 13
Metod, sv. 11
Mikuš, Joseph A. 14, 29
Mrva, Ján 16
Murgaš, Karol 30

O

Osuský, Štefan 20, 21
Ovidius, Naso Publius 7

P

Pakan, Anton 39
Pares, Peter 31
Paučo, Jozef 12, 29
Pflieger, Michael 46
Prečan, Vilém 28, 35, 38, 39, 41, 42, 43

R

Rastislav [Rastic] 11
Rašla, Anton 41
Rázus, Martin 19
Reitlinger, Gerald 31, 32
Ribbentrop, Joachim von 26
Rigan, Ľudovít 41
Ripka, Hubert 23
Ruppeldt, Fedor 35
Rydlo, Jozef M. 48

S

Sidor, Karol 12, 13, 17, 18, 26
Svätopluk 11, 15, 17, 32, 36, 37, 40
Sztójay, Döme 25

Š

Šrámek, Jan 13, 16
Štanga, Eduard 49
Štúr, Ľudovít 11
Šujan, Juraj 41

T

Tiso, Gašpar 15
Tisová, Terézia 15
Tuka, Vojtech 18, 29, 30, 32

V

Valera, Éamon de 10
Viator, Scotus [Robert W. Seton-Watson] 12

W

Wilson, Woodrow 12
Woytko, Gabrielle 10

Z

Zvonický, Gorazd 5, 7, 49

Ž

Žabkay, Ernest 43
Žarnov, Andrej 5, 8

linea recta brevissima – priamo najbližšie k pravde

V edícii vyšli:

1. **Milan S. Ďurica:** ***Odkedy sme Slováci?*** 36 strán
2. **František Vnuk:** ***Polemický pohľad na Dejiny Katolíckej cirkvi*** 40 strán
3. **Milan S. Ďurica:** ***Kedy sme vstúpili do dejín?*** 40 strán
4. **Milan S. Ďurica:** ***Nacionalizmus alebo národné povedomie?*** 36 strán
5. **Milan S. Ďurica:** ***Priblížiť sa k pravde Kritický pohľad na Stanovisko Historického ústavu SAV k mojej knihe Dejiny Slovenska a Slovákov*** 210 strán
6. **Milan S. Ďurica:** ***Moravskí Slováci a cyrilo-metodovské dedičstvo*** 36 strán
7. **Milan S. Ďurica:** ***Jozef Tiso v očiach neslovenských autorov*** 36 strán
8. **Milan S. Ďurica:** ***Slovenská republika a jej vzťah k Svätej stolici (1939 – 1940)*** 92 strán
9. **Milan S. Ďurica:** ***Slobodní murári včera a dnes*** 50 strán
10. **Milan S. Ďurica:** ***T. G. Masaryk a jeho vzťah k Slovákom*** 50 strán
11. **Milan S. Ďurica:** ***Čo ohrozuje našu štátnosť?*** 46 strán
12. **Milan S. Ďurica:** ***Edvard Beneš a jeho vzťah k Slovákom*** 56 strán
13. **Milan S. Ďurica:** ***Židia zo Slovenska*** 40 strán
14. **Milan S. Ďurica:** ***Slováci a Sedembolestná*** 56 strán
15. **Milan S. Ďurica:** ***Jozef Tiso a Židia*** 236 strán

16. **Milan S. Ďurica:** ***Vzťahy medzi Slovákmi a Čechmi*** 60 strán
17. **Július Krempaský:** ***Vedecký chodník k Bohu*** 62 strán
18. **Ján Ch. Korec:** ***Démonizmus v živote a literatúre*** 34 strán
19. **Milan S. Ďurica:** ***Slovenský národný odpor proti nacizmu*** 46 strán
20. **Hans Keller:** ***Slovenská republika 1939 – 1945 podľa očitého svedka, švajčiarskeho diplomata*** 64 strán
21. **Konštantín Čulen:** ***Zločin vo fundamente*** 48 strán
22. **Milan S. Ďurica:** ***Slovenské dejiny a ich historiografia*** 44 strán
23. **Milan S. Ďurica:** ***Národná identita a jej historický profil v slovenskej spoločnosti*** 56 strán
24. **Milan S. Ďurica:** ***Ohrozenie kresťanstva v súčasnej politickej situácii*** 48 strán
25. **Milan S. Ďurica:** ***Súčasná slovenská historiografia*** 64 strán
26. **Milan S. Ďurica:** ***Ferdinand Ďurčanský a jeho vzťah k Hitlerovmu Nemecku*** 28 strán
27. **Milan S. Ďurica:** ***O pôvode a dejoch Slovákov*** 44 strán
28. **Július Stano:** ***Osudné dni marca 1939*** 44 strán
29. **Milan S. Ďurica:** ***Slovenská štátnosť v dejinách a dnes*** 44 strán
30. **Milan S. Ďurica:** ***Dvadsať rokov Slovenskej republiky*** 60 strán
31. **Milan S. Ďurica:** ***Priblížiť sa k pravde Ideologické tézy a historické fakty*** 256 strán

32. **Milan S. Ďurica:** ***Slovenská politika 1938 – 1939 vo svetle Tisovej náuky o štáte*** 44 strán
33. **Milan S. Ďurica:** ***Sv. Konštantín a Metod Dielo a dedičstvo u Slovákov*** 58 strán
34. **Milan S. Ďurica:** ***Jozef Tiso a Vatikán*** 112 strán
35. **Emília Hrabovec:** ***Andrej Hlinka a slovenskí katolíci očami Svätej stolice 1918 – 1927*** 128 strán
36. **Milan S. Ďurica:** ***Slovenská republika 1939 – 1945 Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia*** 96 strán
37. **Milan S. Ďurica:** ***Sv. Ján Bosco na Slovensku*** 80 strán
38. **František Vnuk:** ***Židia na Slovensku v rokoch 1938 – 1948*** 86 strán
39. **Milan S. Ďurica:** ***Hlinkova slovenská ľudová strana v hodnotení nemeckých diplomatov a tajných agentov 1938 – 1945*** 44 strán
40. **Milan S. Ďurica:** ***Slobodní murári včera a dnes*** 44 strán
41. **Davide Righi:** ***Islam a kresťanstvo*** 40 strán
42. **Ján Ch. Korec:** ***Kríž vo svetle pravdy*** 136 strán
43. **Emília Hrabovec:** ***Kríza Európy očami Jána Pavla II. a Benedikta XVI.*** 48 strán
44. **Ján Košiar:** ***Štyridsať rokov Slovenskej cirkevnej provincie*** 40 strán
45. **Jozef M. Rydlo:** ***Milan Stanislav Ďurica Muž, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny*** 104 strán

Pôvodne vyšlo:

František Vnuk: *Dr. Jozef Tiso, President of the Slovak Republic* : *in commemoration of the twentieth anniversary of his death at the hands of the enemies of Slovak independence* [Dr. Jozef Tiso, prezident Slovenskej republiky : k dvadsiatemu výročiu jeho smrti rukami nepriateľov nezávislosti Slovenska]. Sydney : Association of Australian Slovaks, 1967. 49 s.

František Vnuk
Dr. Jozef Tiso, prvý prezident Slovenskej republiky

Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo, Bratislava, Kozičova 2, 841 10 Bratislava v roku 2019 ako svoju 1151. publikáciu, v edícii *linea recta brevissima* ako 46. zväzok. Z prvého anglického vydania preložila Marta Jedličková. Jazyková korektúra Anna Krajcerová-Sikorová a Eva Šichtová. Sadzba Ján Košiar. 56 strán.

ISBN 978-80-8179-151-2

Knihy z vydavateľstva LÚČ si môžete objednať:

predaj@luc.sk • www.luc.sk
tel.: 02/6573 0331 • 041/516 6242

LINEA RECTA BREVISSIMA

priamo najbližšie k pravde

46

Ústav dejín kresťanstva na Slovensku
v spolupráci s vydavateľstvom LÚČ
v edícii LINEA RECTA BREVISSIMA predkladajú
záujemcom stručnou, ale vedecky dokumentovanou formou
menej známe, kontroverzné, zamlčované a neraz falšované
historické témy a ich účelovo podmienené interpretácie,
ktoré sa odrážajú v súčasnom myslení mnohých
a podmieňujú spoločenské dianie v našom národe a štáte.

Naším zámerom je priblížiť sa k historickej pravde.
Lebo len pravda naozaj oslobodzuje.

36. Slovenská republika 1939 – 1945
37. Sv. Ján Bosco na Slovensku
38. Židia na Slovensku v rokoch 1938 – 1948
39. Hlinkova slovenská ľudová strana
40. Slobodní murári včera a dnes
41. Islam a kresťanstvo • 42. Kríž vo svetle pravdy
43. Kríza Európy očami Jána Pavla II. a Benedikta XVI.
44. Štyridsať rokov slovenskej cirkevnej provincie
45. Milan Stanislav Ďurica. Muž, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny

ISBN 978-80-8179-151-2
9 788081 791512